

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
VASA YRKESHÖGSKOLA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

AVIOEHTOSOPIMUKSET SEINÄJOEN
MAISTRAATIN ALUEELLA VUOSINA
2007–2009

2010

Minna Anita Luoma

AVIOEHTOSOPIMUKSET SEINÄJOEN
MAISTRAATIN ALUEELLA VUOSINA
2007–2009

Liiketalous ja matkailu

2010

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU

Liiketalouden koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Minna Luoma
Opinnäytetyön nimi	Avioehtosopimukset Seinäjoen maistraatin alueella vuosina 2007–2009
Vuosi	2010
Kieli	Suomi
Sivumäärä	59 + 6 liitettä
Ohjaaja	Tuula Hartman

Opinnäytetyön tarkoituksena on tutustua avioehtosopimukseen tutkimalla niiden historiallista kehitystä, nykytilaa sekä Seinäjoen maistraattiin vuosina 2007–2009 rekisteröityjä avioehtoja. Työn materiaalina on käytetty vuodesta 1930 lähtien voimassa ollutta avioliittolakia, avioehtosopimuksia koskevaa kirjallisuutta sekä Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksiä. Empiirinen osuus on suoritettu tutkimalla avioehtosopimuksia Seinäjoen maistraatissa marraskuussa 2009 sekä maaliskuussa 2010. Avioehtosopimusaineiston tutkinnassa on käytetty kvantitatiivista työtettä ja avioliittolain sekä avioehtosopimuksen historiaa tutkittaessa on lähestymistapana ollut oikeushistoriallinen tutkimus. Opinnäytetyön tutkimustulokset vastasivat melko hyvin aiemmin avioehtosopimusaineistosta tehtyä tutkimusta, joka on tehty vuonna 2005 rekisteröidyistä avioehtosopimuksista. Yleisimmin avioehto solmitaan puolisoiden välillä kokonaan poissulkevana. Avioehtosopimuksista suurin osa on alle 50-vuotiaiden solmimia ja pääasiassa avioehtosopimukset tehdään asiantuntevien lakimiesten avustuksella tai vastaavasti avioehto solmitaan itse. Avioehtosopimusten vuosittaiset määrät ovat jatkaneet nousuaan ja yhä useampi naimisiin menevistä pareista varmistaa taloudellisen asemansa solmimalla avioehtosopimuksen.

Asiasanat	avioehto, avioliitto, avio-oikeus, ositus, avioero, jakaminen
-----------	---

VAASAN AMMATTIKORKEKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Liiketalouden koulutusohjelma

ABSTRACT

Author	Minna Luoma
Title	Marital Contracts in the Region of Seinäjoki City Administrative Court in 2007-2009
Year	2010
Language	Finnish
Pages	59 + 6 abstracts
Name of Supervisor	Tuula Hartman

The object of this thesis was to become familiar with the history and development of Finnish marital contracts. The thesis also studied Finnish marital contracts at present day and more closely those marital contracts which were registered in Seinäjoki City Administrative Court in 2007-2009. The materials used in this thesis were the Finnish Marriage Act, literature on marital contracts and the decisions made by Supreme Court of Finland. The practical part of the thesis was done by researching marital contracts in Seinäjoki City Administrative Court in November 2009 and in March 2010. The methods used in the research were quantitative methods and the history of law when describing the history of Finnish Marriage Act and the development of marital contracts. The research results corresponded quite well with the earlier research done on marital contracts registered nationwide in 2005. The most common type of marital contract is the type where neither of the spouses has any rights on each other's assets. Most of the marital contracts are made by people aged 18 to 50. Using legal counsel is quite common and those who registered their marital contracts in 2007-2009 used most commonly the help of a legal counsel, who is not a lawyer but has juridical experience. The second most common way of making a marital contract is that the married couple draw up the contract themselves. The numbers of marital contracts is rising and it is more common for married or engaged couples to want to secure their economical situation by making a marital contract.

Keywords	Marital Contract, Marriage, Matrimonial Right, Division of the Property of Spouses, Divorce, Distribution
----------	---

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	2
ABSTRACT	3
1 JOHDANTO	6
1.1 Opinnäytetyön tavoite	6
1.2 Työn rajaus	7
1.3 Työn teoreettinen viitekehys	7
1.4 Avioehtosopimusaineistosta tutkitut kysymykset	8
2 AVIOLIITTOLAIN JA AVIOEHTOSOPIMUKSEN HISTORIA.....	10
2.1 Omaisuuden yhteisyyden periaate ja avioehdon liittäminen lakiin.....	10
2.2 Omaisuuden erillisyyden periaate ja avioehto koskevat uudistukset ...	14
2.3 Uusimmat muutokset avioehtoja koskevassa oikeuskäytännössä	16
3 AVIOLIITTOLAKI JA OSITUS.....	18
3.1 Omaisuuden ositus avioerossa.....	19
3.2 Sovittelu.....	20
3.3 Avio-oikeus toisen puolison kuollessa	21
4 AVIOEHTOSOPIMUS	23
4.1 Avioehtosopimuksille asetetut muotovaatimukset	23
4.2 Avioehtosopimuksen rekisteröiminen	24
4.3 Mistä avioehtosopimuksella on mahdollista sopia	25
4.4 Avioehdon peruuttaminen ja muuttaminen	26
4.5 Avioehtosopimusten jaottelu	27
4.6 Avioehtosopimuksen solmiminen ja puolisoitten kansalaisuus	28
4.7 Avioehtosopimus ja omaisuuden jako.....	29
5 AVIOEHTOSOPIMUKSET KANSAINVÄLISESTI	33
5.1 Englanti	33
5.2 Ranska	36
6 AVIOEHTOSOPIMUKSET KÄYTÄNNÖSSÄ.....	37
6.1 Avioehtosopimusten kehitys Seinäjoen alueella 1964–2000	38
6.2 Asiantuntija-avun käyttö vuosina 1964–2000.....	40

	5
6.3 Aviohtosopimukset Seinäjoen maistraatissa vuosina 2007–2009	42
6.4 Tutkimustuloksia	43
6.5 Aviohtosopimuksen solmineiden ikäjakauma	45
6.6 Asiantuntija-avun käyttö	48
6.7 Aviohtosopimukset ja kansalaisuus	49
7 TUTKIMUSTULOSTEN LUOTETTAVUUS JA VERTAILU	51
7.1 Tutkimustulosten vertailu aiempiin tutkimuksiin ja tutkimustulosten pohdintaa	51
7.2 Tulosten luotettavuuden arviointi	53
8 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	55
LÄHDELUETTELO	57
LIITELUETTELO	59

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön aiheen valinta lähti osittain omista kiinnostuksen kohteistani. Olin aluksi ajatellut tehdä opinnäytetyön velkajärjestelyjen yleisyydestä nuorten keskuudessa, mutta tutkimuksen käytännön toteutus osoittautui liian hankalaksi. Tässä vaiheessa päätin, että haluaisin kuitenkin työssäni tutkia jotain asiaa. Koska minua kiinnostavat myös perhe- ja perintöoikeus, aloin miettiä, olisiko kyseisellä alueella minua kiinnostava aihe. Opinnäytetyön lopulliseksi aiheeksi valikoitui huolellisen harkinnan jälkeen avioehtosopimukset, koska niistä oli mahdollista toteuttaa myös empiirinen osuus tutkimalla rekisteröityjä avioehtoja. Myös avioehtosopimusten arkielämään liittyvä käytännönläheisyys lisäsi mielenkiintoa aiheetta kohtaan, sillä voinhan tulevaisuudessa itsekin miettiä avioehtosopimuksen solmimisen tarpeellisuutta.

1.1 Opinnäytetyön tavoite

Opinnäytetyön tarkoituksena on avioehtosopimusten esittely. Työssä tutustutaan avioehtosopimusten historiaan sekä nykytilaan. Työn tavoitteena on kertoa myös avioliiton myötä tulevan avio-oikeuden ja avioehtosopimuksen vaikutuksen eroista. Opinnäytetyössä tutkitaan avioehtoja myös hieman käytännönläheisemmin. Tutkimus toteutetaan osaksi Seinäjoen käräjäoikeuden arkistoissa, jossa tutkitaan alueen avioehtojen määrien kehitystä alkaen vuodesta 1964 ja siitä eteenpäin vuosikymmenittäin vuodesta 1970 vuoteen 2000. Pääasiallinen avioehtosopimusten tutkimus suoritetaan Seinäjoen maistraatissa käymällä läpi vuosina 2007–2009 rekisteröidyt avioehdot. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, minkä ikäiset ihmiset solmivat avioehtoja, minkä muotoisia avioehtosopimuksia kyseisinä vuosina on tehty ja kuinka moni avioehdon solmineista aviopareista käyttää asiantuntija-apua. Mahdollisesti tutkimuksen tarkoituksena on selvittää myös, onko Seinäjoen maistraatin alueella solmittu avioehtosopimuksia suomalaisen ja ulkomaalaisen aviopuolison kesken ja onko tällaisiin avioehtoihin otettu erillisenä merkintä Suomen avioliittolain noudattamisesta.

1.2 Työn rajaus

Työn pääpaino on avioehtosopimusten esittelyssä. Koska työn tarkoituksena on tutustua avioehtosopimukseen, ei työssä tältä osin ole tehty oleellisia rajoituksia. Opinnäytetyötä on avioliittolain osalta rajattu siten, että työssä käsitellään avioehtosopimuksia koskevien säännösten lisäksi avio-oikeutta, ositusta ja osituksen toimittamista koskevia pykäläiä pääpiirteissään. Myös avioliittolain omaisuuden omistusta ja velkojen vastattavuutta koskevat säännökset on työssä esitelty lyhyesti. Koska avioliittolaki sääntelee laajasti avioliittoon liittyviä asioita, on työn rajauksen ulkopuolelle jäänyt suuri osa avioliittolain säännöksistä.

1.3 Työn teoreettinen viitekehys

Teoreettisena viitekehysenä toimii avioliittolaki, joka on ollut voimassa vuodesta 1930 lähtien. Avioliittolaki sääntelee suomalaisten solmimia avioliittoja ja osaltaan se vaikuttaa myös avioehtosopimuksen solmimiseen sitä koskevina sääntelyineen. Avioliittolaki määrittelee avioehdolle tietyt muotovaatimukset, joiden tulee sitä tehtäessä täytyä. Lisäksi avioliittolaissa määritellään avioehdolle rajat, joiden puitteissa sillä on mahdollista sopia. Opinnäytetyön lähdemateriaaleina on käytetty voimassa olevan avioliittolain lisäksi oikeustapauksia sekä perhe- ja perintöoikeutta koskevaa kirjallisuutta, jonka alaisuuteen avioehtosopimusten ja avioliiton sääntely kuuluu. Työn materiaalina on käytetty myös elektronisia julkaisuja sekä Internet-lähteitä.

Työn empiirisessä osassa tutkimusmenetelmänä on käytetty kvantitatiivista eli määrällistä tutkimusta, jonka avulla selvitetään lukumääriin ja prosenttiosuuksiin liittyviä kysymyksiä. Työn empiirisen osan tutkimusmateriaalina ovat toimineet vuosina 1964–2000 sekä 2007–2009 rekisteröidyt avioehtosopimukset sekä Tilastokeskuksen tilastot avioliitoista ja avioeroista. Kvantitatiivinen tutkimus edellyttää riittävän suurta ja edustavaa otosta tutkittavasta aineistosta tai asiasta. Kvantitatiivisen tutkimuksen tulosten kuvaus on numeerista ja tutkimuksen tuloksia voidaan havainnollistaa taulukoiden ja kuvioiden avulla. Kvantitatiivinen tutkimus selvittää tutkittavan asian tämänhetkisen tilan ja usein myös tutkittavassa asiassa tapahtuneet muutokset. (Heikkilä 2008, 15–21)

Aikaperspektiivin suhteen voidaan katsoa tutkimuksessa käytetyksi historiallista pitkittäistutkimusta. Pitkittäistutkimuksella pyritään selvittämään tutkittavassa asiassa tapahtuneita muutoksia eli siinä tarkastellaan tutkittavan asian osalta jotain tiettyä ominaisuutta eri aikoina. Pitkittäistutkimusta on avioehtojen määrällisen kehityksen tutkiminen vuosina 1964–2000 sekä vuosien 2007–2009 osalta. (Heikkilä 2008, 13–21)

Osaltaan opinnäytetyössä voidaan katsoa olevan piirteitä myös oikeushistoriallisesta tutkimuksesta tarkasteltaessa avioliittolain ja avioehtosopimuksen kehitystä nykypäivään saakka. Opinnäytetyössä on käytetty myös vertailevaa oikeustiedettä, kun on tarkasteltu Suomen avioehtosopimuskäytännön lisäksi Englannin ja Ranskan avioehtosopimukseen liittyviä oikeuskäytäntöjä.

1.4 Avioehtosopimusaineistosta tutkitut kysymykset

Työn empiirisessä osassa tutkittu avioehtosopimusaineisto koostuu vuosina 2007–2009 Seinäjoen maistraattiin rekisteröidyistä avioehtosopimuksista sekä Seinäjoen käräjäoikeuteen vuosina 1964–2000 rekisteröidyistä avioehdoista. Vuosien 2007–2009 avioehtoaineistoista selvitettiin avioehtosopimuksen sisältöä koskevista seikoista avioehtosopimuksen muoto eli onko kyse molemmin puolin tai osittain poissulkevasta avioehdosta joko toiselta tai molemmilta puolisoista. Avioehtosopimuksista kirjattiin ylös myös avioehdon laatija tai rekisteröimistä hakenut taho. Lisäksi avioehtosopimuksista kirjattiin ylös erillinen Suomen avioliittolain käyttöä koskeva määräys. Avioehtosopimuksen solmijoista tutkimuksessa selvitettiin avioehdon solmineiden ikä sekä kansalaisuus. Tutkimuksessa selvitettiin myös Seinäjoen alueella tehtyjen avioehtosopimusten määrällistä muutosta vuodesta 1964 vuoteen 2000. Kyseinen tutkimus on suoritettu Seinäjoen käräjäoikeuden arkistoissa. Kaikki avioehtosopimuksista kerätyt tiedot on kerätty nimettöminä ja siten, että niistä ei pysty yksilöimään avioehtosopimuksia solmineita henkilöitä eikä solmittujen avioehtojen tarkkoja sisältöjä.

Tutkimukseen otettiin osaksi mallia Henriikka Rostin ja Marjukka Litmalan vuonna 2006 kirjoittamasta teoksesta Avioehtosopimukset ja osituksen moitteet, jossa he olivat tutkineet vuoden 2005 avioehtosopimusaineistoa. Rostin ja Litma-

lan tutkimus suoritettiin koko maan kattavana ja siinä tutkittiin kaikkiin Suomen maistraatteihin rekisteröidyistä avioehtosopimuksista kustakin 8,5 % kattava otos. (Rosti ym. 2006, 2)

Avioehtosopimuksista on tehty aikaisemmin tutkimuksia erilaisista näkökulmista. Esimerkiksi Marjukka Litmala on tehnyt tutkimuksen avioehtosopimuksen solmimiseen vaikuttavista tekijöistä. Henriikka Rosti ja Marjukka Litmala ovat tutkineet avioliittolain varallisuussäännösten toimivuutta osana Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimushanketta ja tässä tutkimuksen kohteena ovat olleet sekä avioehdot että osituksen moitteet. Tutkimuksessaan Rosti ja Litmala ovat tutkineet vuonna 2005 rekisteröidyistä avioehtosopimuksista 8,5 % kattavan otoksen. Lisäksi Antti Koski on tehnyt Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa pro gradu-tutkielman nimeltään Avioehtosopimus Turussa ja Vakka-Suomessa 2003–2005. Seinäjoen maistraatti on kirjannut ylös rekisteröityjen avioehtosopimusten vuosittaiset kokonaismäärät, mutta avioehdoista ei ole suoritettu tarkempaa tutkimusta.

2 AVIOLIITOLAIN JA AVIOEHTOSOPIMUKSEN HISTORIA

Avioehtosopimus on tunnettu Suomessa jo satoja vuosia sitten. Ensimmäistä kertaa avioehtosopimuksia koskevia määräyksiä on otettu vuoden 1734 lain naimiskaareen, vaikka avioehtosopimuskäytäntö on kuitenkin tätäkin vanhempaa perua. Nykyistä avioehtosopimusta koskeva sääntely perustuu vuoden 1930 avioliittolainiin, jota on ajanmukaistettu tarpeen vaatiessa uusilla säännöksillä. Avioehtosopimusten historialliseen tarkasteluun kuuluu luonnollisena osana myös avioliittolainin historian tarkastelu, sillä avioehtosopimuskäytännön ymmärtämiseksi jonain tiettyinä aikana on tunnettava myös kyseisen ajan avioliittolainin pääpiirteet. (Litmala 1998, 26)

Avioehtosopimuksia on käytännössä tehty jo 1600-luvulla, vaikka avioliittoa koskevassa laissa ei vielä tällöin ole ollut avioehtosopimuksia koskevaa sääntelyä. 1600-luvulla tehdyt avioehtosopimukset laadittiin yleensä ylhäisön parissa morsiamen ollessa ulkomaista syntyperää. Tavallisesti morsian oli kyseisissä tapauksissa kotoisin Saksasta. Avioehtosopimuksen solmimisen mahdollisti tällöin saksalainen käytäntö sekä maakaareen kirjattu säännös, jonka perusteella saatiin määräysvalta hankittuun omaisuuteen. Osaltaan avioehtosopimuksen solmimisen mahdollisti myös sopimusvapautta koskeva periaate, joka oli lainattu roomalaisesta oikeuskäytännöstä. Käytännössä tämä periaate antoi yksityiselle henkilölle mahdollisuuden poiketa lain määräyksistä tiettyjen rajoitusten puitteissa. (Litmala 1998, 31–40)

2.1 Omaisuuksien yhteisyyden periaate ja avioehdon liittämisen lakiin

Puolisoiden omaisuus oli vuoden 1734 lain naimiskaaren mukaan yhteistä, mutta yhteisen omaisuuden osuus riippui kuitenkin siitä, oliko avioliittoon sovellettava maalais- vai kaupunkioikeutta. Maalaisoikeuden alaisessa avioliitossa vain irtain ja avioliiton aikana hankittu kiinteä omaisuus oli puolisoiden yhteistä omaisuutta, näin esimerkiksi perinnön kautta tulleet suvun maat pysyivät ne perineen puolison yksityisenä omaisuutena. Kaupunkilaisoikeuden alaisessa avioliitossa taas kaikki omaisuus oli yhteistä. (Litmala 1998, 31–40)

Vuoden 1734 lain naimakaaren mukaisesti puolisoilla oli naimaoikeus yhteiseen omaisuuteen. Naimaoikeuden osuus määräytyi puolison sukupuolen, miehen kotipaikan sekä omaisuuden sijaintipaikan mukaisesti. Omaisuus jaettiin naimaoikeuden osuuksien mukaisesti avioliiton päättyessä. Naimaoikeuden yhtenä tehtävänä oli turvata naisen asemaa mahdollisen leskeyden varalta. Naimaoikeuden osuuden suuruuteen vaikutti se oliko kyse maalais- vai kaupunkioikeuden alaisesta avioliitosta. Kaupunkilaisoikeuden mukaan naimaosat olivat yhtä suuret, kun taas maalaisoikeuden mukaisesti miehen naimaosa oli $\frac{2}{3}$ yhteisestä omaisuudesta ja naisen siis vain $\frac{1}{3}$ yhteisestä omaisuudesta. Maalaisoikeudessa miehen suuremmalla naimaosalla pyrittiin turvaamaan suvun asema. (Litmala 1998, 31–40)

Vuoden 1734 lain naimakaareen otettiin lakimääräisen naimaosan ohella mukaan niin sanottu sopimusperäinen naimaosa, jota koskevia sopimuksia nimitettiin avioehdoiksi. Kyseisillä sopimuksilla eli avioehdoilla oli mahdollista poistaa omaisuudenyhteys sekä rajoittaa tai laajentaa yhteisen omaisuuden määrää. Sopimusvapautta oli kuitenkin laissa rajoitettu. Avioehto oli mahdollista tehdä vain, jos sillä muutettiin naimaosan suuruuksia. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että sellaista omaisuutta joka oli jäänyt avioliittoa solmittaessa omaisuudenyhteyden ulkopuolelle, ei pystytty siihen avioehdollakaan liittämään. (Litmala 1998, 31–40)

Lakiin otetun avioehtosopimuksen yhtenä tarkoituksena oli suojata vaimon omaisuutta miehen velkojilta. Koska omaisuudenyhteys oli mahdollista poistaa, tai sitä saatettiin rajoittaa tai laajentaa tiettyjen rajoitusten puitteissa, vaikutti se osaltaan myös puolisoitten velvollisuuteen maksaa avioliiton aikana tehtyjä velkoja. Avioliiton aikana tehdyistä avioliittoa hyödyttäneistä veloista vastattiin ensisijaisesti avioliiton naimaosien alaisella omaisuudella ja vasta tämän jälkeen velasta vastattiin perintömaalla naimaosuuksien suhteiden mukaisesti. Avioehtoja solmittiinkin osittain juuri velkojen maksua koskevia säännöksiä ajatellen. Velkojien edun turvaamiseksi avioehto saatettiin tehdä vain ennen avioliiton solmimista eikä sitä ollut mahdollista enää avioliiton solmimisen jälkeen muuttaa. Avioehto ei osaltaan voinut muuttaa avioitumisen jälkeen myöskään siksi, että nainen oli miehen edusmiehisyyden alainen, eikä naisen ollut enää mahdollista solmia sopimuksia miehensä kanssa. Avioehtosopimus oli lisäksi tehtävä kahden todistajan läsnä

ollessa ennen vihkimistä ja se oli kirjautettava heti oikeuden pöytäkirjaan, jolloin se tuli julkiseksi. Avioehtosopimus ei myöskään saanut loukata kolmannen osapuolen oikeuksia. (Litmala 1998, 31–40)

Puolisoiden välistä omaisuudenyhteyttä voitiin laajentaa tai supistaa solmimalla avioehtosopimus. Avioehdolla ei kuitenkaan voitu poistaa aviomiehen edusmiehisyyttä, joka käytännössä tarkoitti sitä että miehellä oli hallintaoikeus yhteisen omaisuuden lisäksi myös vaimon yksityiseen omaisuuteen. Edusmiehisuus antoi miehelle oikeuden edustaa perhettään niin varallisuuteen kuin henkilöönkin liittyvissä asioissa. Edusmiehisyydellä pyrittiin perheen asioiden yhtenäiseen hoitoon sekä vaimon etujen turvaamiseen, sillä kyseisen ajan käsityksen mukaan nainen ei ollut kykenevä hoitamaan taloudellisia tai oikeudellisia asioitaan. Edusmiehisuus ei kuitenkaan antanut miehelle oikeutta hoitaa tai käyttää pesän omaisuutta holtittomasti. Pesäerosäännökset olivat vaimon turva edusmiehisyyden väärinkäyttöä vastaan. Jos mies hoiti pesää huonosti, voitiin puolisoiden välinen omaisuudenyhteys purkaa virallisen pesäeron myötä. Tällöin omaisuus siirtyi vaimon yksityiseen hallintaan. Jos miehen osuus pesästä oli vaarassa vaimon velkojen vuoksi, oli myös miehellä oikeus vaatia pesäeroa. Naisen holtiton rahankäyttö ei kuitenkaan oikeuttanut miestä vaatimaan pesäeroa, sillä perheen päänä hänen oli kyettävä hallitsemaan vaimonsa tuhlavaisuutta. (Litmala 1998, 31–40)

Avioehtosopimus oli vuoden 1734 lain mukaan tehtävä molempien puolisoiden vapaaehtoisella suostumuksella. Naimattoman naisen ei kuitenkaan ollut mahdollista toimia täysivaltaisena sopijapuolena, jollei hän ollut leski. Avioehto laadittaessa sopimuksen solmi naimattoman naisen puolesta hänen naittajansa, jolla täytyi kuitenkin olla naisen suostumus avioehtosopimuksen solmimiseen. (Litmala 1998, 31–40)

Avioliittolainsäädäntö pysyi pitkään muuttumattomana vuoden 1734 naimiskaaren säätämisen jälkeen. Ensimmäinen uudistus tapahtui vuonna 1798, jolloin laillista avioehtotuomioistuinta koskevia määräyksiä sisällytettiin konkurssisääntöön. Seuraavat uudistukset tapahtuivat 1860-luvulla, jolloin konkurssisäännöt todettiin vanhentuneiksi ja niiden uudistaminen annettiin vuonna 1865 komitean tehtäväksi. Uuden konkurssisäännön pohjalla ei kuitenkaan ollut naisen aseman paranta-

minen vaan velkojien aseman turvaaminen siten, että avioehtosopimusta ei voitaisi käyttää velkojia vastaan. (Litmala 1998, 31–40)

Vuonna 1869 voimaan astunut keisarillinen asetus avioehdosta vuodelta 1868 ei aiheuttanut lakiin suuria muutoksia. Keisarillisen asetuksen uudistukset kohdistuivat lähinnä naimakaassa olleiden avioehtosopimusta koskevien säännösten tarkentamiseen. Keisarillinen asetus kokosi yhteen naimakaaren ja konkurssisäännön avioehtoa koskevat säännökset. Uutta asetuksessa oli se, että naimaosuudesta vapaa omaisuus oli arvioitava ja luetteloitava tarkasti. Velkojien aseman parantamisen myötä myös naisen varallisuus oikeudellinen asema parani hiukan. Täysivaltaiselle, 21-vuotiaalle naiselle, myönnettiin itsenäisen sopimuskumppanin asema. Alle 21-vuotiaiden naisten puolesta avioehtosopimuksen solmi yhä heidän naittajansa tai holhoojansa. (Litmala 1998, 31–40)

Avioehtosopimus oli yhä 1800-luvulla harvinainen. Vuosina 1865–1870 tuomioistuimeen oli jätetty vain muutamia kymmeniä avioehtoja, vaikka tuona aikana vuosittain solmittiin keskimäärin 13 600 avioliittoa. Avioehtosopimusten määrä nousi noin 80 sopimukseen vuodessa vuonna 1869 voimaan tulleen avioehtoa koskevan uudistuksen myötä. (Litmala 1998, 31–40)

Avioliittolain epätasa-arvoisuus aiheutti kuitenkin keskustelua ja vaatimuksia lain uudistamisesta. Uudistusvaatimukset aiheuttivat laajaa yhteiskunnallista keskustelua, jota käytiin useaan otteeseen valtiopäivilläkin. Vuonna 1878 keskustelu uudistustarpeesta johti siihen, että ero maalais- ja kaupunkilaisoikeuksiin poistettiin ja samalla naimaositakin tehtiin yhtä suuret. Vuoden 1889 Laki aviopuolisoiden omaisuus- ja velkasuhteista taas ei tuonut suuria muutoksia. Tämäkin laki perustui omaisuuden yhteyden periaatteelle. Naimisissa olevat naiset olivat yhä miestensä edusmiehisyyden alaisia. Puolisoiden oikeuksiin vaikutti yhä olennaisesti maaseutu-omistus. Ansiomaa eli ennen avioliittoa ansaittu kiinteä omaisuus säilyi omistavan puolison yksityisenä omaisuutena samoin kuin perimysmaakin. Avioehtosopimuksella voitiin edelleen sopia vain tietyistä omaisuuseristä. Avioehtosopimuksella oli uuden lain mukaan kuitenkin mahdollista määrätä tietyt omaisuustyytit omistajapuolison yksityiseksi omaisuudeksi. Esimerkkinä näistä omaisuustyypeistä ovat avioliiton aikana peritty irtain, kaupungissa oleva kiinteä omaisuus

ja avioliiton aikana testamentilla tai lahjana saatu kiinteä tai irtain omaisuus. Uudistunut laki tarkoitti sitä, että avioliiton myötä yhteiseksi tulevaa omaisuutta saatiin siirtää avioehdon avulla yksityiseksi mutta esimerkiksi maalla olevaa perimysmaata ei voitu avioehdolla edelleenkään tehdä yhteiseksi omaisuudeksi. (Litmala 1998, 31–40)

Vaikka vuonna 1890 voimaan tullut laki perustui edelleen omaisuudenyhteyden periaatteelle ja miehen edusmiehisyyteen, naisten asema kuitenkin parani hieman uudistuksen myötä. Lakiuudistus oikeutti vaimon hallitsemaan työansioitaan sekä yksityistä irtainta että kiinteää omaisuuttaan, jos siitä oli nimenomainen maininta avioehtosopimuksessa. Avioehtosopimukset olivat melko harvinaisia huolimatta siitä, että uusi laki antoi naisille mahdollisuuden lisätä omaa itsenäisyyttään omaisuusasioissaan. Avioliittoja solmittiin vuosisadan vaihteessa noin 19 000 vuosittain ja avioehtoja solmittiin noin kahdessa prosentissa avioliitoista. Naisten tasa-arvovaatimusten valossa avioehtosopimuksia solmittiinkin yllättävän vähän. (Litmala 1998, 31–40)

2.2 Omaisuuden erillisyyden periaate ja avioehtoa koskevat uudistukset

1920-luvulle tultaessa niin avioehtosopimukset kuin avioerotkin alkoivat lisääntyä hitaasti. Avioehtosopimuksia solmittiin noin kolmessa prosentissa avioliittoja, joita solmittiin noin 23 000 vuosittain 1920-luvun alussa. Avioeroja myönnettiin noin 800 vuosittain, kun vielä vuosisadan alussa luku oli ollut 200 myönnettyä avioeroa vuosittain. Avioehtosopimusten solmiminen oli suhteellisesti yleisempää kaupungeissa. Vuoden 1889 avioliittolainsäädäntö koettiin yhä enenevässä määrin vanhanaikaiseksi. Itsenäistyvät naiset alkoivat kritisoida omaisuudenyhteyden olemassaoloa ja sen tarkoituksenmukaisuutta pohdittiin lisäksi yhteiskunnallisissa keskusteluissa. Myös edusmiehisyyks alkoi teollistuvassa ja tasa-arvoistuvassa yhteiskunnassa vaikuttaa yhä erikoisemmalla ja sen poistamisen mahdollisuutta pohdittiin laajoissa keskusteluissa. Erinäisten uudistusvaatimusten ja keskustelujen yhteydessä suomalaisten naisyhdistysten komitea antoi senaatille lausunnon, jossa avioehtojärjestelmää ehdotettiin pakolliseksi. Tällä ehdotuksella pyrittiin siihen, että avioituvat pariskunnat tutustuisivat jo etukäteen avioliittolain oikeus-

vaikutuksiin. Ehdotus ei kuitenkaan saanut laajempaa kannatusta. (Litmala 1998, 31–40)

Lain uudistamispaineeet johtivat lopulta siihen, että aviopuolisoiden oikeudellisten suhteiden sääntelyyn alettiin etsiä ratkaisua. Uuden lain pohdintojen perustana pidettiin ajatusta vanhan omaisuuden yhteyteen perustuvan avioliittolain hyvien puolien säilyttämisestä. Uuden avioliittolain malliksi päädyttiin valitsemaan skandinaavinen avioliittolainsäädäntö, joka oli yhteispohjoismaisen valmistelun tulos. Tämän päätöksen jälkeen avioliittolainsäädännön uudistaminen alkoi edetä vauhdikkaammin. Uuden lain valmistelu saatiin viimeinkin päätökseen vuonna 1929 lähes kaksikymmentä vuotta kestäneen valmistelun jälkeen. Uusi laki jätti edusmiehisyyden viimeinkin historiaan. Uusi avioliittolaki tähtäsi puolisoitten oikeudelliseen tasa-arvoon ja se tuli voimaan vuoden 1930 alusta. Tämä vuonna 1930 voimaan tullut avioliittolaki on edelleen voimassa, joskin sitä on uudistettu monilta osin vuosikymmenten aikana. Pääpiirteiltään vuoden 1930 avioliittolaki on kuitenkin säilynyt muuttumattomana nykypäiviin saakka. (Litmala 1998, 31–40)

Vuoden 1930 laki rakennettiin kolmen perusratkaisun varaan, joita olivat omaisuuden ja velkojen erillisyyden periaatteet sekä puolisoitten sopimusvapaus. Avioliiton solmineitten omaisuudet pysyivät uuden lain mukaan heidän ominaan, eivätkä puolisoit olleet enää sidottuja yhteiseen pesään. Uutta lakia laadittaessa pidettiin kuitenkin tärkeänä, että aviopuolisoiden omaisuudet eivät olisi täysin erillisiä. Avio-oikeussäännöstöllä pyrittiin siihen, että puolisoilla säilyisi jonkinlainen etuyhteisyys. Avio-oikeuden tarkoituksena oli suojata lähinnä vaimoa miehen kuoleman tai avioeron varalta, sillä vaimo oli vielä tuolloin usein se joka ei kartuttanut puolisoitten yhteistä varallisuutta kodin ulkopuolella. (Litmala 1998, 31–41)

Avioliittolain uudistuksen myötä vuonna 1930 siirryttiin siis omaisuuden yhteyden periaatteesta omaisuuden erillisyyden periaatteeseen, vaikka uusi järjestelmä ei tosiasiasa tuonut suurta muutosta vanhaan järjestelmään verrattuna. Uuden lain voidaan katsoa olevan melko lähellä omaisuuden yhteyteen perustuvaa lakia siinä mielessä, että puolisoitten varallisuuserot tasoittuvat omaisuuden osituksessa. Puolisoilla on avio-oikeus toistensa omaisuuteen, jonka perusteella puolisoilla on oikeus saada puolet avio-oikeuden alaisen omaisuuden säästöstä omai-

suuden osituksessa. Jos toinen puoliso omistaa enemmän avio-oikeuden alaista omaisuutta, joutuu hän maksamaan toiselle puolisolle tasinkoa. (Litmala 1998, 31–41)

Lain uudistuksen myötä uudistettiin myös avioehtosopimusta koskevaa sääntelyä. Avioehtosopimusta koskeva sääntely tuli vapaammaksi, sillä enää se ei ole sidottu tiettyihin omaisuustyyppeihin. Avioehtosopimus on vuonna 1930 voimaan tulleen lain mukaisesti korostetusti avio-oikeuden laajuuteen vaikuttava oikeustoimi, jonka vaikutukset tulevat esiin omaisuuden osituksessa. Avioehtosopimuksen tarkoituksena on suojata puolison yksityistä omaisuutta toisen puolison kyseiseen omaisuuden kohdistuvilta oikeuksilta ja vaatimuksilta. Avioehtosopimuksen avulla puoliset voivat poiketa avioliittolain säännöksistä sen sallimissa rajoissa. (Litmala 1998, 53–55)

Avioehtosopimukselle on asetettu lakiin kirjattuina muotomääräykset, joiden tulee avioehtoa tehtäessä täytyä. Muotovaatimusten jäädessä täyttymättä avioehtosopimus on mitätön. Avioehtosopimuksella aviopuolisot pystyvät määräämään avio-oikeuden laajuudesta, joka voi koskea heidän jo omistamaansa omaisuutta sekä myös tulevaisuudessa ansaitsemaansa omaisuutta. Avioehtosopimus on sisällöltään ja muotoilultaan muuten vapaasti sopimuksen tekijöiden päätettävissä, kunhan sopimuksen sisältö ei ole lainvastainen. (Litmala 1998, 53–55)

2.3 Uusimmat muutokset avioehtoja koskevassa oikeuskäytännössä

Avioliittolain avioehtosopimuksia koskeva sääntely on pysynyt melko muuttumattomana vuodesta 1930 lähtien. Avioehtosopimuksia koskevassa oikeuskäytännössä on kuitenkin tapahtunut jonkin verran muutoksia vuoden 1930 jälkeen. Viimeisin avioehtosopimusten oikeuskäytäntöä koskeva muutos on tapahtunut vuonna 2000. Ennen vuotta 2000 avioehtosopimuksia ei ollut omaisuuden osituksessa mahdollista rajata olemaan voimassa ainoastaan avioeron tai kuolemantapauksen varalta. Aiheesta käytiin keskustelua oikeuskirjallisuudessa ja lopulta Korkeimman oikeuden päätös KKO 2000:100, antoi kysymykseen osittaisen vastauksen. (Gottberg 2007, 19; Norri 2007, 38–39)

KKO 2000:100

Puolisot olivat tehneet avioliitossaan avioehtosopimuksen vuonna 1989. Avioehtosopimuksella puolisot olivat sopineet, että avioliiton purkautuessa avioeron vuoksi kummallakaan puolisoilla ei ole avio-oikeutta toisen omaisuuteen. Avioehtosopimuksella oli myös sovittu, että leskellä olisi täysi avio-oikeus kuolleen puolison omaisuuteen, jos avioliitto päättyisi toisen puolison kuolemaan. Puolisot oli tuomittu avioeroon vuonna 1994. Korkein oikeus katsoi avioehtosopimuksen päteväksi äänin 4-1. (Finlex 2010)

Avioehtosopimus, joka poisti avio-oikeuden täysin molemmin puolin, katsottiin siis päteväksi kun avioliitto oli päättynyt eroon. Mikkolan mukaan tällä ennakkoratkaisulla Korkein oikeus vapautti puolisot tietyistä sopimusvapauden rajoituksista. Oikeuskirjallisuuden vakiintuneen kannan mukaan avioehtosopimusta ei ennen tätä päätöstä voinut rajata avioeron tai kuolemantapauksen varalta voimassa olevaksi. Siksi Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisua onkin pidetty sekä lain että tieteisopissa vallitsevien käsitysten vastaisena. Korkeimman oikeuden päätöksen jälkeen on käyty keskustelua siitä, pitäisikö lakia uudistaa järjestelmän selkeyttämisen vuoksi. Ilman lainsäädännöllisiä toimenpiteitä tulevaisuudessa saataisiin järjestelmän epäselvyyden vuoksi kohdata tulkinnallisia ongelmia. Lisäksi Norrin mukaan tämän ennakkopäätöksen noudattamisessa kannattaa olla varovainen, sillä vaikka Korkeimman oikeuden päätös oli perusteltu, myös vastakkaisilla perusteilla on painoarvoa ja tulos voi olla toisenlaisissa olosuhteissa aivan erilainen. (Mikkola 2009, 128–129; Norri 2007, 38–52)

3 AVIOLIITOLAKI JA OSITUS

Avioliittolaki sääntelee aviopuolisoiden oikeudellisia suhteita. Se ei varsinaisesti vaikuta puolisoiden omistussuhteiden muutoksiin, sillä Suomen avioliittolaki rakentuu omaisuuden erillisysperiaatteelle. Puolison ennen avioliittoa sekä avioliiton aikana omiin nimiinsä hankkima omaisuus on edelleen hänen omaisuuttaan. Puolisot voivat tietenkin hankkia myös yhteistä omaisuutta. Yhteisen omaisuuden puolisot omistavat puoliksi, jollei muuta osoiteta. Esimerkiksi suurissa hankinnoissa on kuitenkin hyvä merkitä kauppakirjaan puolisoiden omistusosuudet mahdollisen epäselvyyden välttämiseksi. (L234/1929; Kangas 2006, 223)

Omaisuuden tapaan myös velat katsotaan erillisysperiaatteen mukaan puolisoiden omiksi veloiksi. Puolisoiden henkilökohtaiset velat ovat heidän omansa ja heidän on niistä vastattava. Laissa on kuitenkin yksi poikkeus tähän erillisysperiaatteen mukaiseen velkojen erillisyyteen. Perheen elatusta varten tehdyt velat ovat yleensä molempien puolisoiden yhteiset, vaikka vain toinen puolisoista olisi ottanut velan nimiinsä. Toisen puolison yksin ottama rahalaina ei kuitenkaan ole puolisoiden yhteinen, vaikka se olisi otettu perheen elatusta varten. Puolisoiden on tietenkin mahdollista ottaa myös yhteistä velkaa ja yhteisen velan velkaosuudet ovat silloin molemmilla puolisoilla yhtä suuret, mikäli puolisot eivät muuta osoita. (L234/1929; Kangas 2006, 223)

Avioliittolaki antaa aviopuolisolle avio-oikeuden toistensa omaisuuteen, ellei toisin ole säädetty tai sovittu. Avio-oikeus käsittää lain mukaan kaiken aviopuolisoiden omaisuuden, sekä ennen avioliittoa hankitun että avioliiton aikana kertyneen omaisuuden. Puolisoilla on avio-oikeus myös ansaittuun ja perittyyn omaisuuteen. (Norri 2007, 38) Avioliittolain 35 § 2 momentin mukaan puolisoilla ei ole avio-oikeutta sellaiseen omaisuuteen, joka on avioehtosopimuksella erotettu avio-oikeuden alaisuudesta. Avioliittolain mukaan avio-oikeutta ei ole myöskään silloin, jos kolmas osapuoli testamentissa tai lahjakirjassa on määrännyt kyseisen omaisuuden jäävän avio-oikeuden ulkopuoliseksi omaisuudeksi. Myöskään näiden omaisuuksien sijaan tulleeseen omaisuuteen ei ole avio-oikeutta. Normaalisti avio-oikeudesta vapaan omaisuuden tuotto on kuitenkin avio-oikeuden alaista.

Avioehtosopimuksella, testamentilla tai lahjakirjalla voidaan kuitenkin määrätä, että myöskään näiden omaisuuksien tuottoon ei ole avio-oikeutta ja kyseistä määrystä on noudatettava. Avio-oikeudesta vapaata omaisuutta lain perusteella on esimerkiksi tekijänoikeus tekijän eläessä, mutta tekijänoikeuden perusteella nostetut varat ovat kuitenkin avio-oikeuden alaista omaisuutta (Koskinen, Linnainmaa, Olsson, Kuuri & Jääskeläinen 1993, 171). Avio-oikeudesta huolimatta puolisoiden yksin omistama omaisuus ei tule yhteiseksi omaisuudeksi eikä avio-oikeus anna puolisoille oikeutta hallita toisen puolison omaisuutta. Avio-oikeuden alaista omaisuutta on hoidettava tarpeeksi huolellisesti ja varmistuttava näin siitä, että se ei huonon hoidon vuoksi vähene toisen puolison vahingoksi. (L234/1929; Norri 2007, 29; Suojanen 2000, 20)

Avio-oikeudella ei käytännössä ole suurtakaan merkitystä avioliiton aikana, vaan se toteutuu vasta avioliiton purkautuessa avioeroon tai puolison kuolemaan. Tällöin avio-oikeus pannaan täytäntöön omaisuuden jaossa eli osituksessa. Avio-oikeuden perusteella aviopuolisoiden avio-oikeuden alainen omaisuus tavallisesti puolitetaan osituksessa avioliiton päättyessä. Omaisuuden jako tasan puolisoiden kesken merkitsee yleensä sitä, että varakkaampi puoliso joutuu maksamaan tasinkoa vähemmän omistavalle puolisolle. Tasingoksi nimitetään siis varakkaamman puolison vähemmän omistavalle puolisolle luovuttamaa omaisuuden osaa. (Suojanen 2000, 20)

3.1 Omaisuuden ositus avioerossa

Avioliittolaki käsittää avioliiton purkautumisen avioeron tai kuoleman johdosta. Omaisuuden ositusta voi vaatia kumpikin puoliso avioeroasian tultua vireille tuomioistuimessa. Avioeroasia tulee vireille kun avioerohakemus on jätetty käräjäoikeuteen. Puolisoiden ei siis ole välttämätöntä odottaa kuuden kuukauden harkintajan päättymistä tai lopullista avioerotuomiota suorittaakseen omaisuuden osituksen. Omaisuuden ositus on mahdollista suorittaa myös silloin, kun avioliitto on jo purkautunut. Osituksen toimittamiselle ei ole olemassa ajallista takarajaa eikä sen toimittaminen ole pakollista. Ositus kannattaa kuitenkin toimittaa, koska jompikumpi puolisoista voi pitkänkin ajan kuluttua avioliiton päättymisestä vaatia osituksen toimittamista. Kun puolisoilla on yhteistä avio-oikeuden alaista omaisuutta

ta, voidaan se jakaa vaadittaessa omaisuuden osituksessa. Jos puolisoilla taas ei avioehdon johdosta ole avio-oikeutta toistensa omaisuuteen, suoritetaan puolisoitten omaisuuden erottelu. (L234/1929; Koskinen ym. 1993, 174; Rosti ym. 2006, 6; Oikeusministeriö 2010)

Omaisuuden osituksessa puolisoitten kaikki omaisuus jaetaan pääsääntöisesti tasan heidän kesken. Omaisuuden jako tasan puolisoitten kesken merkitsee yleensä sitä, että varakkaampi puoliso joutuu maksamaan tasinkoa vähemmän omistavalle puolisolle. Omaisuuden osittamiseen kuuluu kummankin puolison varoista ja veloista erikseen tehdyt omaisuusluettelot hintalaskelmineen ja niiden avulla nähdään, kumpi puolisoista on velvollinen maksamaan tasinkoa. Tasinko voidaan antaa joko rahana tai muuna omaisuutena ja tasinkoa antava puoliso saa itse päättää mitä hän haluaa tasinkona antaa. Puolisoitten on mahdollista osittaa omaisuus itse sopimuksella eli tehdä niin sanottu sopimusositus. Sopimusositukselta on laadittava asiakirja, joka on päivättävä, puolisoitten allekirjoitettava sekä kahden esteettömän todistajan todistettava oikeaksi. Ositus voidaan toimittaa myös niin sanottuna toimitusosituksena, jossa tuomioistuimella määrää pesänjakajan suorittamaan osituksen. Toimitusosituksessa pesänjakaja laatii ositukselta asiakirjan, jonka hän sitten allekirjoittaa. Vaikka pesänjakajalle ei ole olemassa tarkkoja kelpoisuusvaatimuksia, tulee hänen kuitenkin omata riittävä ammattitaito osituksen suorittamiseksi ja hänen on oltava puolueeton. Pesänjakajana toimiikin yleisimmin lakimies. (L234/1929; Norri 2007, 31–36; Koskinen ym. 1993, 174; Rosti ym. 2006, 8)

3.2 Sovittelu

Sovittelulla on mahdollista poiketa lain määräyksistä omaisuutta ositettaessa. Sovittelua voidaan käyttää, jos omaisuuden tasajaolla päädyttäisiin kohtuuttomaan lopputulokseen tai toinen puolisoista saisi perusteetonta etua. Sovittelun tarvetta mietittäessä otetaan yleensä erityisesti huomioon avioliiton kesto, aviopuolisoitten toiminta omaisuuden kasvattamiseksi sekä yhteisen talouden hyväksi suoritettut ponnistelut. Puolisot voivat toteuttaa sovittelun joko itse sopimuksella tai sitten pesänjakajan tai tuomioistuimen avustuksella. Pesänjakajan ja tuomioistuimen on mahdollista käyttää sovittelultaansa vain poikkeustapauksissa kohtuuttoman

lopputuloksen välttämiseksi. Lakia säädettäessä ajateltiin sovittelua käytettävän seuraavissa kahdessa tapauksessa. Ensimmäisessä tapauksessa toinen puolisoista on varaton ja toinen varakas ja avioliitto päättyy pian solmimisen jälkeen joko eroon tai varakkaamman puolison kuolemaan. Tällaisessa tapauksessa varattoman puolison saamaa tasingon määrää voidaan sovittaa. Toisessa tapauksessa perintönä, lahjana tai testamentilla ennen avioliittoa tai sen aikana saadusta omaisuudesta voidaan määrätä, että tasinkoa ei tarvitse antaa näin saadun omaisuuden perusteella. Tasinkoa ei tarvitse antaa etenkään silloin, jos omaisuus on saatu puolisoitten erilleen muuton ja avioeron välisenä aikana eli ositusta voidaan sovittaa. (L234/1929; Norri 2007, 31–36)

3.3 Avio-oikeus toisen puolison kuollessa

Avioliiton purkaututtua toisen puolison kuoleman johdosta on leskellä ja kaikilla kuolleen puolison perillisillä oikeus vaatia omaisuuden jakoa eli osituksen toimitamista. Kun kuolleelta puolisolta on jäänyt leski ja rintaperillisiä, jaetaan omaisuus avio-oikeuden vaikutuksesta tasan näiden kesken siten, että leski saa puolet ja kuolleen puolison perilliset yhdessä toisen puolen puolisoitten omaisuuden säästöstä. Omaisuuden osituksen jälkeen perillisten on mahdollista vaatia perinnönjaon toimittamista. Rintaperillisiä ovat lapset tai näiden jälkeläiset. (Koskinen ym. 1993, 174; Oikeusministeriö 2010)

Puolisoitten omaisuus jaetaan osituksessa tasan vain siinä tapauksessa, jos leskellä on vähemmän omaisuutta kuin kuolleella puolisollla. Jos leskellä taas on enemmän omaisuutta kuin kuolleella puolisollla, saa leski pitää kaiken oman omaisuutensa itsellään eli hänen ei tarvitse luovuttaa tasinkoa kuolleen puolison perillisille. Tätä lesken oikeutta pitää oma omaisuutensa kutsutaan tasinkoprivilegiksi. (Linnainmaa 2001, 319; Oikeusministeriö 2010)

Mikäli kuolleella puolisollla ei ole rintaperillisiä avioliiton purkautuessa kuolemaan, perii leski kuolleen puolison omaisuuden kokonaisuudessaan. Kuollut puoliso on kuitenkin voinut määrätä testamentilla perinnön jaettavaksi jollain toisella tavalla ja tällöin leski ei voi periä koko kuolleen puolison omaisuutta, vaan kuolleelta puolisollla jäänyt omaisuus jaetaan testamentin mukaisesti. Viimeksi kuol-

leen puolison jättämä omaisuus on pääsäännön mukaisesti jaettava tasan molempien puolisojen perillisten kesken, kun molemmat puoliset ovat kuolleet. (Koskinen 1993, 196; Oikeusministeriö 2010)

4 AVIOEHTOSOPIMUS

Avioehto on sopimustyyppi, jolla määrätään puolisoiden välisistä varallisuussuh-teista. Avioehtosopimuksen solmimisella puolisoiden on mahdollista suojata omaa omaisuuttaan haluamallaan tavalla toiselta puolisoilta. Avioehtosopimuksen avulla puoliset voivat poiketa avioliittolain omaisuuden jakoa koskevista säädöksistä. Avioehtosopimuksella ei ole avioliiton kestäessä oikeudellisia vaikutuksia, vaan sen vaikutukset konkretisoituvat avio-oikeuden tavoin vasta osituksessa, jossa avioehdolla on sovitun mukainen vaikutus avio-oikeuden laajuuteen. (Litmala 1998, 53–54)

4.1 Avioehtosopimuksille asetetut muotovaatimukset

Avioehtosopimuksille on nykyisin voimassa olevassa avioliittolaissa määritelty tietyt muotoseikat, joiden täytyy sitä tehdessä täytyä. Avioehtosopimus on tehtävä aina kirjallisesti ja kihlakumppaneiden tai aviopuolisoiden on allekirjoitettava tekemänsä avioehto. Jos kihlakumppani tai puoliso ei ole oikeutettu vajaanvaltaisuuden tai toimintakelpoisuuden rajoittamisen vuoksi itse tekemään avioehtosopimusta, hänen on hankittava siihen edunvalvojansa kirjallinen hyväksyntä. Avioehtosopimuksen tulee lisäksi olla kahden esteettömän todistajan oikeaksi todistama. Esteetön henkilö on 15 vuotta täyttänyt, joka ei ole lähisukua kummallekaan kihlakumppaneista tai puolisoista. Esteetön henkilö ei myöskään ole asianomaisen kihlattu, entinen tai nykyinen puoliso eikä ottovanhempi tai –lapsi. Avioehtosopimus on myös päivättävä. Jos avioehtosopimukselle asetetut muotovaatimukset eivät täyty, se ei ole pätevä. (L234/1929)

Sanalliselta muotoilultaan avioehtosopimus on kuitenkin vapaasti sopimuksente-kijöiden säädeltävissä. Vapaan muotoilun vuoksi onkin hyvä avioehtosopimusta tehtäessä tarkistaa, että se lopullisessa muodossaan vastaa sitä, mitä sillä halutaan saavuttaa. Jos avioehtosopimuksen sisällöstä tai muotoilusta on epäselvyyttä, kannattaa sopimus tehdä asiantuntijan avustuksella. Asiantuntija-apuna voidaan käyttää esimerkiksi asianajotutkinnon suorittanutta asianajajaa, valtion oikeusaputoimistossa työskentelevää julkista oikeusavustajaa tai asiantuntevaa lakimiestä, joka

ei ole suorittanut asianajotutkintoa mutta on muuten pätevä hoitamaan tehtävän. (Maistraatti 2010)

Avioehtosopimuksen voivat tehdä sekä kihlakumppanit että aviopuolisot. Avioehtosopimuksen voi siis tehdä esimerkiksi ennen naimisiinmenoa, mutta voimaan se tulee vasta avioliiton solmimisen jälkeen. Myös jo naimisissa olevat puolisot voivat tehdä avioehtosopimuksen. Viisainta avioehdon laatimisen varmistamiseksi on tehdä se ennen avioliittoa, sillä avioliiton solmimisen jälkeen toinen osapuoli voi muuttaa mielensä avioehtosopimuksen laadinnan suhteen. Tavallista onkin, että avioehto tehdään ennen avioliiton solmimista. Puolison ei ole mahdollista tehdä avioehtosopimusta yksin, vaan sen laatiminen vaatii aina molempien puolisoitten suostumuksen. (Norri 2007, 38; Linnainmaa 2001, 304)

4.2 Avioehtosopimuksen rekisteröiminen

Avioehtosopimus on aina sen voimaan saattamiseksi toimitettava rekisteröitäväksi jommankumman puolison kotipaikan maistraattiin. Avioehtosopimuksen voi viedä itse, lähettää postitse tai puolisoitten asiamies voi toimittaa sen rekisteröitäväksi. Maistraatti laatii saapuneesta avioehtosopimuksesta pöytäkirjan, mutta ei tutki avioehtosopimuksen pätevyyttä. Naimisissa olevien puolisoitten solmima avioehtosopimus tulee voimaan samana päivänä, jolloin se on jätetty rekisteröitäväksi. Jos kihlakumppanit toimittavat solmimansa avioehtosopimuksen rekisteröitäväksi kuukauden kuluessa avioliiton solmimisesta, tulee se voimaan vihkimisestä. Jos kihlakumppaneiden solmima avioehtosopimus viedään rekisteröitäväksi yli kuukausi vihkimisen jälkeen, tulee se voimaan samana päivänä, jolloin se on annettu maistraattiin. (Norri 2007, 38–49)

Avioehtosopimus ei tule voimaan, jos se on jätetty rekisteröitäväksi avioliiton purkaututtua tai toisen puolison kuoleman jälkeen. Se ei tule voimaan myöskään siinä tapauksessa, jos avioeroasia on laitettu vireille ennen avioehtosopimuksen toimittamista maistraattiin rekisteröitäväksi. Samalla kun avioehtosopimus toimitetaan rekisteröitäväksi maistraattiin, voidaan siinä ilmoittaa myös puolisoitten välisestä irtaimen omaisuuden lahjoituksesta. Maistraatti rekisteröi samalla nämä ilmoitukset ja tarvittaessa myös kuuluttaa ne siten, kuin lahjoituksista on säädetty.

Avioehtosopimuksella ei voida määrätä omaisuuden jaosta kuolemantapauksen varalle, vaan tätä tarkoitusta varten on laadittava erikseen testamentti. (L234/1929; Linnainmaa 2001, 306)

Avioehtosopimusta rekisteröitäessä kihlakumppaneiden tai avioparin on toimitettava maistraattiin alkuperäinen avioehtosopimus sekä jäljennös alkuperäisestä avioehdosta. Avioehtosopimuksen rekisteröimiseksi on myös täytettävä maistraatista saatava tai maistraattien kotisivuilta tulostettavana löytyvä hakemus avioehdon rekisteröimiseksi. Myös mahdolliset muut liitteet tulee toimittaa avioehtosopimusta rekisteröitäessä maistraatille ja näitä muita liitteitä voivat olla esimerkiksi aiemmin solmittu avioehtosopimus, jos sitä muutetaan sekä mahdolliset puolisoiden välisen lahjan rekisteröimiseksi tarvittavat asiakirjat. Avioehtosopimuksen rekisteröiminen maksaa maistraatissa 46 euroa. (Maistraatti 2010)

KKO 1956 I 4

Puolisot olivat tehneet avioehtosopimuksen siten, että todistajia ei ollut läsnä sopimusta laadittaessa. Mies oli hankkinut todistajat myöhemmin ja nämä olivat todistaneet avioehdon oikeaksi. Avioehtosopimus oli jätetty tuomioistuimeen, jonne se vielä tuolloin oli rekisteröitävä. Vaimo vaati avioehtosopimuksen julistamista pätemättömäksi sillä perusteella, että todistajat eivät olleet paikalla avioehtoa laadittaessa. Korkein oikeus hylkäsi vaimon kanteen, koska sopimus oli kuitenkin puolisoiden allekirjoittama ja kahden esteettömän todistajan oikeaksi todistama. Lisäksi ei ollut näytetty toteen, että vaimo olisi ollut pakotettu avioehtosopimuksen tekoon. Ään.

4.3 Mistä avioehtosopimuksella on mahdollista sopia

Avioehtosopimuksella voidaan määrätä omaisuudesta, joka aviopuolisolla on avioliittoa solmittaessa sekä siitä omaisuudesta, jonka hän myöhemmin avioliiton aikana saa. Avio-oikeus on mahdollista poistaa avioehtosopimuksella joko kokonaan tai osittain molemmilta puolisoilta tai vain toiselta puolisoista. Avioehtosopimuksella voidaan sopia myös tiettyjen omaisuusesineiden tai omaisuuslajien sulkemisesta avio-oikeuden ulkopuolelle. Myös erilaiset saantotyypit voidaan avioehdon solmimisella jättää avio-oikeuden ulkopuolelle. Erilaisia saantotyyppi-

jä ovat perinnöllä, lahjana tai testamentilla saadut tai saatavat omaisuuserät. Avioehtosopimus koskee vain puolisoitten välisiä suhteita, joten sillä ei ole mahdollista määrätä kolmannen osapuolen tahtoa vastaan. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että jos esimerkiksi puolisoitten testamentin nojalla perimään omaisuuteen on liitetty ehto, jolla määrätään testamentatun omaisuuden jäävän avio-oikeuden ulkopuolelle, ei puolisoitten ole mahdollista avioehdolla sopia kyseisen omaisuuden liittämistä avio-oikeuden alaiseen omaisuuteen. (L234/1929; Gottberg 2007, 19; Rosti 2006, 33)

Avioehtosopimusten käytäntöön on nykyään hyväksytty myös niin sanottu avioeroperusteinen avioehtosopimus. Tämä merkitsee sitä, että avioehtosopimuksessa voidaan sopia sen olevan esimerkiksi kokonaan poissulkevana voimassa vain siinä tapauksessa, että avioliitto päättyy avioeroon. Tällöin avioliiton päättyessä avioeroon toimitetaan omaisuuden erottelu kokonaan poissulkevan avioehtosopimuksen mukaisesti. Jos avioliitto taas päättyisi puolison kuolemaan, omaisuuden jako tehtäisiin avioliittolain mukaisesti omaisuuden osituksella eli avio-oikeus olisi voimassa täysimääräisenä. Avioeroperusteista avioehtosopimusta on kuitenkin kritisoitu oikeuskirjallisuudessa, sillä sen koetaan olevan ristiriidassa lain säännösten ja vallitsevan tietoisopin kanssa (Mikkola 2009, 128). Avioeroperusteisen avioehtosopimuksen käytössä kannattaakin Norrin mukaan olla varovainen. Vaikka Korkeimman oikeuden päätös oli avioeroperusteisen avioehtosopimuksen osalta perusteltu, on vastakkaisilla perusteilla myös edelleen painoarvoa. Avioeroperusteisen avioehdon vastakkaiset perusteet saattavat johtaa siihen, että toista tapausta arvioitaessa päädytään päinvastaiseen ratkaisuun eli avioeroperusteiselle avioehtosopimukselle ei anneta painoarvoa puolisoitten omaisuuden jaossa. (Norri 2007, 38–39)

4.4 Avioehdon peruuttaminen ja muuttaminen

Avioehtosopimuksen irtisanominen ei ole mahdollista, vaan avioehtoon tehtävät muutokset on aina tehtävä uudella kirjallisella ja muut muotomääräykset täyttävällä avioehdolla eli sen pitää olla päivitys, sopimuksen tekijöiden allekirjoittama sekä todistajien oikeaksi todistama. Avioehtosopimuksen muuttaminen yksin ei ole myöskään mahdollista, vaan avioehtosopimuksen muuttaminen tai peruutta-

minen vaatii aina molempien puolisoitten suostumuksen. Avioehtosopimuksella poistettu avio-oikeus voidaan puolisoitten yhteisestä tahdosta palauttaa. Avio-oikeuden palauttaminen ei kuitenkaan onnistu pelkästään voimassa olevan avioehtosopimuksen tuhoamisella, vaan se on tehtävä uudella, muotomääräykset täyttävällä avioehtosopimuksella. Avio-oikeuden palauttava avioehtosopimus on myös muiden avioehto- ja tapaan tehtävä määrämuotoisena ja toimitettava maistraattiin rekisteröitäväksi, jotta se tulisi voimaan. Puolisot voivat myös halutessaan muuttaa aiemmin tekemäänsä avioehtosopimusta. Uusi avioehtosopimus on aina tehtävä kirjallisesti sekä muut muotomääräykset täyttävänä. Myös aikaisempaa avioehto- ja tapaan muutettaessa uusi avioehto tulee viedä maistraattiin rekisteröitäväksi. Avioliitolaki ei aseta rajoituksia sille, kuinka monta kertaa tai kuinka usein avioehtosopimusta voidaan muuttaa. Tämä mahdollistaa sen, että puolisot voivat päivittää solmimansa avioehtosopimuksen aina kulloiseenkin elämäntilanteeseen sopivaksi. (L234/1929; Norri 2007, 52; Gottberg 2007, 19)

4.5 Avioehtosopimusten jaottelu

Avioehtosopimuksen tekeminen edellyttää molempien puolisoitten tai kihlakumppaneiden suostumusta. Avioehdon tekemällä puolisot voivat vaikuttaa avio-oikeuden laajuuteen. Puolisot voivat poistaa avio-oikeuden avioliitostaan joko kokonaan tai osittain. Lisäksi avio-oikeus voidaan poistaa joko toiselta puolisoilta tai molemmilta puolisoilta. Kun avioehtosopimus on tehty kokonaan poissulkevana, ei kummallakaan puolisoilla ole avio-oikeutta toistensa ennen avioliittoa tai sen aikana hankkimaan omaisuuteen. Molemmilla puolin osittain poissulkevalla avioehtosopimuksella voidaan sopia esimerkiksi siitä, että puolisoitten ennen avioliiton solmimista hankkima omaisuus jää avio-oikeuden ulkopuolelle ja avioliiton aikana hankittu omaisuus kuuluu avio-oikeuden alaisuuteen. Toiselta kokonaan poissulkeva avioehtosopimus taas poistaa esimerkiksi mieheltä avio-oikeuden kokonaan naisen omaisuuden osalta jättäen naiselle täyden avio-oikeuden miehen omaisuuteen. Toiselta osittain poissulkeva avioehto voi rajata avio-oikeuden ulkopuolelle esimerkiksi miehen omistaman kiinteistön tai perintötilan tai jotain muuta nimettyä omaisuutta, kuten esimerkiksi yhtiön osakkeita. Tällaisessa tilanteessa naisella ei ole avio-oikeutta kyseiseen avioehdolla nimettyyn omaisuuteen,

mutta muuhun miehen omaisuuteen naisella on avio-oikeus. Lisäksi miehellä on avio-oikeus naisen koko omaisuuteen. (Rosti ym. 2006, 26–27; Kangas 2006, 230; Oikeusministeriö 2010)

Avioehtosopimuksella voidaan myös palauttaa avio-oikeus kokonaan molemmille puolisoille tai sillä voidaan muuttaa aiemmin tehtyä avioehtosopimusta. Avioehtosopimuksen kumoaminen eli avio-oikeuden palauttaminen tai aiemman avioehtosopimuksen muuttaminen vaatii aina muotovaatimukset täyttävän kirjallisen avioehtosopimuksen tekemisen ja sen rekisteröimisen maistraattiin. Yksinkertaisia malleja erilaisista avioehtosopimuksista löytyy tämän opinnäytetyön lopusta löytyvistä liitteistä 1-6. (Rosti ym. 2006, 26–27; Norri 2007, 52)

Avioehtosopimusten jaottelu:

- Avio-oikeuden molemmin puolin kokonaan poissulkeva avioehtosopimus
- Avio-oikeuden toiselta puolisolta kokonaan poissulkeva avioehtosopimus
- Avio-oikeuden molemmin puolin osittain poissulkeva avioehtosopimus
- Avio-oikeuden toiselta puolisolta osittain poissulkeva avioehtosopimus
- Avio-oikeuden kokonaan palauttava avioehtosopimus

4.6 Avioehtosopimuksen solmiminen ja puolisojen kansalaisuus

Monikulttuuriset avioliitot ovat yleistyneet kansainvälistymisen myötä. Monikulttuurisissa avioliitoissa erilaiset taustat ja kahden kulttuurin yhteensovittaminen saattavat vaikuttaa myös siihen, että taloudellisia suhteita arvioidaan ja mietitään tarkemmin. Erilaisten aviovarallisuusjärjestelmien soveltamisongelmien sekä yllättävien jakoratkaisuiden välttämiseksi puoliset saattavat tulevaisuuteen varautuessaan turvautua avioehtosopimuksen solmimiseen. (Rosti ym. 2006, 17–18)

Eri kansalaisuuksia edustavien puolisojen liitot ovat nykyään arkipäivää. Puolisojen aviovarallisuussuhteisiin ei ole kuitenkaan mahdollista soveltaa kahden eri maan aviovarallisuusjärjestelmää. Sovellettava aviovarallisuusjärjestelmä määräytyy kunkin maan kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Suomessa voimassa olevan avioliittolain mukaan puolisojen aviovarallisuussuhteisiin sovelletaan sen maan lakia, johon puolisojen yhteinen koti muodostuu avioliiton solmimisen

jälkeen. Näin esimerkiksi monikulttuurisen avioliiton solmineiden välisiin oikeudellisiin suhteisiin käytetään Suomessa voimassa olevaa avioliittolakea, jos avio-
pari avioliiton solmimisen jälkeen päättää valita asuinpaikakseen Suomen. (Kangas 2006, 219–221; Rosti ym. 2006, 17–18)

Kahta eri kansalaisuutta edustavan puolison solmiessa avioehtosopimuksen heidän on mahdollista liittää avioehtoon määräys avioliitossaan sovellettavasta laista. Sovellettavaksi laiksi voidaan valita sen valtion laki, missä toisella tai molemmilla puolisoilla on kotipaikka tai jonka kansalainen puoliso on sopimusta tehtäessä. Suomalaiset monikulttuurisessa avioliitossa elävät henkilöt saattavat haluta noudattaa avioliitossaan Suomen avioliittolakea. Jos puolisonsa kanssa ulkomailla asuva suomalainen haluaa noudattaa avioliitossaan Suomen avioliittolakea, on avioparin tehtävä avioehtosopimus, johon heidän on lisättävä erillinen maininta Suomen avioliittolain noudattamisesta. (L234/1929; Kangas 2006, 219–221; Rosti ym. 2006, 17–18).

4.7 Avioehtosopimus ja omaisuuden jako

Avioehtosopimus vaikuttaa korostetusti osituksessa siihen, miten puolisoitten omaisuus jaetaan heidän kesken. Avioehtosopimus on mahdollista tehdä avioero-
perusteisena. Tämän tyyppisen ehdon avioehtosopimuksessa mahdollisti Korkeimman oikeuden vuonna 2000 tekemä päätös. Jos avioehtosopimukseen on otettu määräys, jonka mukaan avioehto on voimassa vain avioeron varalta, avioliiton päättyessä toisen puolison kuolemaan avio-oikeus on voimassa täysimääräisenä eli puolisoitten omaisuus jaetaan tasan lesken ja perillisten kesken. (Norri 2007, 38–52; Linnainmaa 2001, 305)

Tavallisin avioehtosopimus on molemmilta puolisoilta kokonaan poissulkeva avioehto, jolloin avio-oikeutta ei ole mihinkään toisen puolison omistamaan omaisuuteen. Avioliiton päättyessä avioeroon puolisoitten omaisuutta ei jaeta avio-oikeuden mukaisesti tasan heidän kesken vaan puolisoit pitävät oman omaisuutensa. Tällöin avioerotilanteessa suoritetaan vain omaisuuden erottelu, jossa erotetaan puolisoitten omaisuudet toisistaan. (Litmala 1998, 97–98; Rosti ym. 2006, 27; Oikeusministeriö 2010)

Avioehtosopimuksella voidaan myös sopia, että puolisollla ei ole avio-oikeutta johonkin tiettyyn toisen puolison omaisuuteen kuten esimerkiksi kesämökkiin. Tällaisen avioehtosopimuksen solmineiden puolisoien kesken jaetaan avioerotilanteessa kaikki muu omaisuus avio-oikeuden mukaisesti tasan puolisoien kesken. Vain avioehtosopimuksella avio-oikeuden ulkopuolelle suljettu omaisuus pysyy sen puolison omana, jonka hyväksi avioehtosopimus on solmittu. (Norri 2007, 38–52; Oikeusministeriö 2010)

Avioehtosopimus vaikuttaa puolisoien omaisuuksien jakoon myös silloin, jos avioliitto päättyy toisen puolison kuolemaan. Jos puolisoien välillä on voimassa molemmin puolin kokonaan poissulkeva avioehtosopimus, toimitetaan puolisoien kesken omaisuuden osituksen sijasta omaisuuden erittely. Varakkaamman puolison kuollessa ensin ei leskellä ole avio-oikeuden kokonaan poissulkevan avioehdon mukaisesti oikeutta saada puolta pesästä eli puolisoien omaisuuksien summasta. Tässä tapauksessa leski saa pitää vain oman omaisuutensa. Jos kuollut puoliso on ollut lapseton, leski kuitenkin perii puolisonsa, jollei kuollut puoliso ole testamentilla toisin määrännyt. Molemmin puolin kokonaan poissulkeva avioehto vaikuttaa omaisuuden jaon lisäksi myös perintöveroon avioliiton päättyessä toisen puolison kuolemaan. Avioeroperusteisella avioehtosopimuksella puolisoien on kuitenkin mahdollista sopia esimerkiksi siten, että avio-oikeuden kokonaan poissulkeva avioehto on voimassa vain avioeron varalta ja liiton päättyessä toisen puolison kuolemaan jaetaan omaisuus avio-oikeuden mukaisesti tasan puolisoien kesken. Tällöin leski saisi avioliiton päättyttyä toisen puolison kuolemaan puolet puolisoien omaisuuksien summasta eli puolet pesästä. (Norri 2007, 38–52)

Avioehtosopimus ei ole ehdottomasti sitova. Jos avioehdon noudattaminen johtaisi kohtuuttomaan lopputulokseen, voidaan sen määräyksistä poiketa tai jättää kyseiset määräykset kokonaan noudattamatta eli avioehdon vaikutuksia puolisoien omaisuuden jakoon voidaan sovittaa. Avioehtosopimuksesta poikkeamiselle täytyy kuitenkin yleensä olla hyvin vahvat perustelut ja yleensä avioehdosta poikkeamista koskevat vaatimukset eivät menesty tuomioistuimessa kovin hyvin. Avioehtosopimuksesta poikkeamista vaativan puolison on esimerkiksi pystyttävä osoittamaan, että kuollut puoliso olisi suunnitellut omaisuusjärjestelyjen muutta-

mista ehtimättä kuitenkin saattaa niitä loppuun ennen kuolemaansa. Toisen osapuolen pyytäessä poikkeamista avioehdon noudattamisesta, voidaan poikkeamisesta myös sopia ja erityisesti se kannattaa jos poikkeamiselle olisi riittävän vahvat perusteet sen menestymiseksi tuomioistuimessa. (Norri 2007, 38–52; L234/1929; Oikeusministeriö 2010)

KKO 2000:27

Aviopuolisot olivat tehneet vuonna 1977 avioehtosopimuksen, jossa sovittiin että A:n kaikki ennen avioliiton solmimista hankkima kiinteä ja irtain omaisuus oli avio-oikeudesta vapaata. Puolisoiden avioliitto päättyi eroon 1996 ja pesänjakaja suoritti osituksen vuonna 1997. B esitti sovitteluvaatimuksen, koska avioliitto oli kestänyt lähes 20 vuotta ja molemmat puoliset olivat olleet suurimmaksi osaksi ansiotyössä avioliiton aikana ja toimineet näin yhteisen talouden hyväksi. Lisäksi B perusteli sovitteluvaatimusta sillä, että puoliset olivat hankkineet avioliiton aikana kesämökin ja rivitalo-osakkeen ja puoliset olisivat näin ollen tarkoittaneet avioehtosopimuksen vaikutusten eliminointia, vaikka omaisuus oli osittain hankittu A:n avio-oikeudesta vapaan omaisuuden myyntituloilla. Edellä mainituilla perusteilla pesänjakaja sovitteli omaisuuden ositusta siten, että B:lla oli täysi avio-oikeus A:n omaisuuteen avioehdosta huolimatta.

Korkein oikeus katsoi, että A saisi noin 410 000 markkaa ja B noin 144 000 markkaa, jos avioehtosopimusta noudatettaisiin. Korkein oikeus tukeutui päätöksenteossaan avioliittolain 103 § koskevaan hallituksen esitykseen. Hallituksen esityksen mukaisesti avioehtosopimuksen sovittelu merkitsee voimakkainta puuttumista aviopuolisoiden välisiin varallisuussuhteisiin. Lähinnä avioehtosopimuksen syrjäyttäminen voisi tulla kyseeseen silloin kun se on tarpeen asunnon ja perusturvan takaamiseksi vähemmän omistavalle puolisolle pitkän avioliiton purkaututtua avioeroon, tai kun puoliso on toiminnallaan vaikuttanut olennaisesti toisen puolison avio-oikeudesta vapaan omaisuuden kartuttamiseen.

Korkein oikeus katsoi, että vaikka B osituksessa jäisi taloudellisesti A:ta huonompaan asemaan, ei B:n asema hänen koulutustasonsa ja ikänsä huomioon ottaen olisi kuitenkaan turvaton. A:n avio-oikeuden ulkopuolinen

omaisuus vastasi hänellä avioehtosopimusta solmittaessa ollutta varallisuutta, eikä B pystynyt todistamaan kartuttaneensa kyseistä omaisuutta olennaisesti. Puolisoiden varallisuusolot olivat erilaiset jo avioehtosopimusta tehtäessä, sopimuksen teolle oli järkevä peruste ja myös B oli kyennyt arvioimaan avioehdon merkityksen sitä solmittaessa. Korkeimman oikeuden mukaan avioehtosopimuksen noudattaminen ei siten johtanut B:n kannalta kohtuuttomaan lopputulokseen, kun huomioitiin tilanne kokonaisuudessaan. Näillä perusteilla Korkein oikeus palautti osituksen pesänjajalle, jonka täytyi oikaista ositusta A:n ja B:n välisen avioehtosopimuksen mukaisesti. (Finlex 2010)

5 AVIOEHTOSOPIMUKSET KANSAINVÄLISESTI

Kansainvälistyminen on lisännyt monikulttuurisia avioliittoja. Monikulttuuriset avioliitot taas lisäävät haasteita puolisoiden vieraan kulttuurin tuntemuksesta sekä puolisoiden välisiin suhteisiin vaikuttavien varallisuus oikeudellisten seikkojen tuntemuksesta, kuten maakohtaisista laeista ja oikeuskäytännöistä. Avioliittoja ja avioehtosopimuksia koskevaan sääntelyyn vaikuttavat aina maakohtaiset lait ja kyseisen maan vakiintuneet oikeuskäytännöt. Avioliittoja samoin kuin avioehtosopimuksia koskevissa käytännöissä löytyy maakohtaisia eroja. Esimerkiksi Englannin oikeuskäytännössä pohditaan sitä, voivatko avioehtosopimukset yleensäkin olla päteviä vai eivät. Myös avioehtojes sisällön laajuudesta sovittaessa löytyy eri maiden välillä erilaisia ratkaisuja. Ranskassa avioehtosopimuksella voidaan sopia laajasti muun muassa aviovarallisuuden ulottuvuudesta, sekä muista puolisojen varallisuussuhteisiin vaikuttavista asioista. (Mikkola 2009, 129–132)

5.1 Englanti

Englannissa aviopuolisoiden väliset varallisuussuhteet perustuvat omaisuuden erillisyyteen. Puolisot ovat vapaita määräämään omaisuudestaan, eikä avioliitto vaikuta puolisojen omistussuhteisiin. Puolisoiden avioliiton päättyessä omaisuutta ei tasoiteta Suomessa käytössä olevan puolittamisperiaatteen mukaisesti. Englannin oikeus eroaa muissa Euroopan maissa käytössä olevista oikeusjärjestelmistä monilla tavoilla. Englannissa ovat mahdollisia erilaiset yhteisomistuksen muodot ja lisäksi puolisojen välisiin varallisuussuhteisiin vaikuttaa niin sanottu trust. Yhteisomistuksen muotoihin ja trusteihin ei ole kuitenkaan otettu sen kummempin Mikkolan teoksessa kantaa. (Mikkola 2009, 102–104)

Englannissa tuomioistuimella on mahdollisuus puolison hakemuksesta tehdä puolisojen omaisuuden lopputilitys, jos puolisot eivät erotessaan saa sovittua asioita keskenään. Omaisuuden lopputilityksessä tuomioistuimen on mahdollista pienentää omaisuuden erillisyyden vaikutuksia. Tuomioistuimen päätökset perustuvat yleensä tapauskohtaiseen harkintaan, sillä Englannissa laki antaa vain tietyt yleisluontoiset periaatteet puolisojen taloudellisten suhteiden selvittämiseksi erossa. (Mikkola 2009, 102–104)

Englannissa tuomioistuin saa siis varsin vapaasti käyttää harkintavaltaa järjestäessään puolisoiden taloudellisia suhteita avioliiton päätyttyä avioeroon. Tuomioistuimen on esimerkiksi mahdollista muuttaa aviopuolisoiden omistussuhteita tai antaa hallintaoikeus toiselle puolisolle toisen puolison nimissä olevaan omaisuuteen. Varakkaampi puoliso voidaan tuomioistuimessa myös määrätä maksamaan vähemmän omistavalle puolisolle tietty elatusavun tyyppinen kertakorvaus. (Mikkola 2009, 102–104)

Englannissa aviovarallisuusjärjestelmästä sopiminen avioehdolla ei ole mahdollista, joten siellä käytössä olevalle järjestelmälle ei varsinaisesti ole vaihtoehtoja. Puolisoiden on kuitenkin mahdollista tehdä sopimus omaisuuden jaosta avioliiton purkaututtua avioeron johdosta. Jos puoliset saavat sovittua omaisuuden jaosta sopimuksella, ei tuomioistuinkäsittely ole enää tarpeellinen. Käytännössä puolisojen välinen sopimus omaisuuden jaosta on ollut tuomioistuinkäsittelyä yleisempi tapa hoitaa puolisojen omaisuutta koskevat asiat avioeron jälkeen. (Mikkola 2009, 102–104)

Avioehtosopimuksia ei aina edes mainita englantilaisissa avioliitto-oikeutta koskevissa oikeudellisissa teoksissa. Avioehtosopimusten puuttuminen Englannin oikeudellista järjestelmää kuvaavista teoksista osoittaa sitä, että niitä ei pidetä oikeuskäytännön vakiintuneena osana. Englantilaisessa oikeuskäytännössä avioehtosopimuksilla ei yleensä ole oikeudellisia vaikutuksia eroavien puolisojen omaisuuden jaossa. Tuomioistuimen melko vapaa harkintavalta puolisojen omaisuuden jaossa avioerotilanteessa on johtanut siihen, että englantilaiseen oikeuskäytäntöön on ollut melko vaikea hyväksyä avioehtosopimuksia. Englannissa avioehtosopimus on nähty jopa avioliiton asemaa heikentävänä. Avioehtosopimusten sitomattomuutta voidaan pitää englantilaisen oikeuden erityispiirteenä, ei common law – järjestelmien erityispiirteenä. Yhdysvalloissa on myös käytössä common law – järjestelmä, mutta siellä useissa osavaltioissa avioehtosopimusta pidetään sitovana ja puolisoilla on muutenkin melko vapaat kädet päättää esimerkiksi avioeron taloudellisista vaikutuksista. (Mikkola 2009, 129–132)

Englantilainen tuomioistuin ei koe olevansa sidottu edes sellaiseen avioehtoon, jonka aviopuolisot ovat tehneet kotipaikkansa ollessa toisessa valtiossa. Tästä on

esimerkkinä tapaus, jossa puoliset olivat Alankomaan kansalaisia ja he olivat tehneet avioehtosopimuksen asuessaan vielä Alankomaissa. Puoliset muuttivat Englantiin ja erosivat siellä. Englantilainen tuomioistuin ei ollut ottanut avioehtoa huomioon puolisoiden omaisuuden lopputilitystä koskevassa oikeudenkäynnissä. Kansainvälistyminen on kuitenkin tuonut jonkin verran muutoksia myös englantilaiseen tuomioistuimeen. Tämä käy esille englantilaisessa oikeuskirjallisuudessa viitattuun tapaukseen, jossa englantilainen aviopari muutti Yhdysvaltoihin ja solmi siellä sitovan avioehtosopimuksen. Parille tuli Yhdysvalloissa ollessaan välikko ja vaimo päätti palata Englantiin. Vaimo haki Englannissa avioeroa ja puolisoiden taloudellisten suhteiden selvittelyä tuomioistuimelta. Samaan aikaan mies oli laittanut avioeroasian vireille Yhdysvalloissa. Asiaa Englannissa käsitellyt tuomioistuin siirsi asian käsiteltäväksi Yhdysvaltoihin perustellen päätöstään asiaan liittyvillä olosuhteilla ja erityisesti se painotti solmittua avioehtosopimusta. Englantilainen tuomioistuin painotti toimivaltaa Yhdysvaltoihin siirtäessään avioehdolla voivan olla merkitystä vain kun puoliset ovat esittäneet tuomioistuimelle selvityksen avioehdon merkityksen ymmärtämisestä. Aviopuolisoiden on täytynyt tuomioistuimen painotuksen mukaan olla myös yhtä mieltä avioehdon laadinnasta sekä päätettäessä sen sisällöstä. Aviopuolisoiden tulisi mahdollisesti myös käyttää juridista apua avioehtoa laadittaessa. (Mikkola 2009, 129–132)

Oikeuskirjallisuudessa arvellaan, että Englannissa tultaisiin tulevaisuudessa antamaan enemmän merkitystä myös sellaisille avioehdoille, jotka on solminut englantilainen aviopari, jolla ei ole kytköksiä ulkomaille. Englannissakin on siis tulevaisuudessa mahdollista, että tuomioistuin ottaa avioehdon huomioon jaettaessa puolisoiden varallisuutta avioeron jälkeen. Englantilainen oikeuskirjallisuus epäilee kuitenkin, että avioehdot hyväksytään vain jos molemmat puoliset ovat käyttäneet avioehtoa laadittaessa oikeudellista neuvontaa ja ymmärtäneet avioehtosopimuksen sisällön ja sen mukanaan tuomat oikeudelliset vaikutukset, sopimus on tehty ennen avioliiton solmimista ja lapseton avioliitto on päättynyt enintään kahden vuoden kuluttua sen solmimisesta. Avioehtosopimuksen laatiminen sidottaisiin Englannissa siten melko tiukkoihin muotovaatimuksiin. (Mikkola 129–132)

5.2 Ranska

Ranskassa voimassa oleva aviovarallisuusjärjestelmä perustuu puolisoitten varallisuuspiirien yhtymiselle. Tämä merkitsee sitä, että puolisoitten yksityisenä omaisuutena säilyvät ennen avioliittoa omistettu omaisuus sekä avioliiton aikana saadut vastikkeettomat saannot, kuten lahjat ja perinnöt. Yhteiseen pesään kuuluu puolisoitten kaikki muu omaisuus. Ranskan lakimääräinen aviovarallisuusjärjestelmä on mahdollista muuttaa avioehtosopimuksella lykätyn arvoyhteyden järjestelmäksi, omaisuuden erillisyyteen perustuvaksi järjestelmäksi tai omaisuuden täydelliselle yhteisyydelle perustuvaksi järjestelmäksi. Puolisoilla ei voi olla mitään yksityistä omaisuutta heidän valitessaan omaisuuden täydellisen yhteyden järjestelmän. Avioyhteydestä seuraavia velvollisuuksia, joita ovat muun muassa vastuu yhteisestä taloudesta ja lasten kasvatuksesta, puolisoit eivät kuitenkaan voi jättää huomiotta, valitsevat he sitten minkä tahansa näistä vaihtoehdoista. (Mikkola 2009, 129–132)

Ranskassa avioehtosopimukseen voidaan sisällyttää myös muitakin puolisoitten aviovarallisuussuhteisiin vaikuttavia määräyksiä. Omaisuuden erillisyyden valinneet puolisoit voivat esimerkiksi sopia eron varalta, mitä heidän omaisuudellensa tapahtuu. Jopa omaisuutta koskevia määräyksiä kuoleman varalle on mahdollista liittää avioehtosopimukseen, kunhan ne eivät loukkaa jäämistöön kuuluvaa ”suojattua osuutta”. Ranskassa myös avioliiton aikaista omaisuuden vallintaa koskevia määräyksiä on mahdollista sisällyttää avioehtosopimukseen. Puolisoitten aviovarallisuusjärjestelmän perustuessa lakimääräiseen omaisuuden yhteisyyteen, heidän on vallittava yhteiseen pesään kuuluvaa omaisuutta yhdessä. Avioehdolla puolisoit voivat poiketa yhteisestä hallinnasta, vaikka he muuten säilyttäisivät lakimääräisen aviovarallisuusjärjestelmän voimassa avioliitossaan. (Mikkola 2009, 129–132)

Ranskassa avioehtosopimuksen sopimusalue on laaja ja siksi avioehtosopimuksen solmiminen on mahdollista vain, kun tietyt tiukat edellytykset täyttyvät. Avioehtosopimus on tehtävä aina notaarin avustuksella. Notari toimii avioehtoa tehtäessä puolisoitten oikeudellisena neuvonantajana ja samalla hän varmistaa, että puolisoit tekevät avioehdon sisältöä koskevat valinnat tietoisesti. Ranskassa avioehdon muuttaminen on myös sidotumpaa kuin Suomessa. (Mikkola 2009, 129–132)

6 AVIOEHTOSOPIMUKSET KÄYTÄNNÖSSÄ

Vuonna 2008 Suomessa solmittiin 31 014 avioliittoa ja avioehtosopimuksia rekisteröitiin noin 8700 kappaletta. Vuonna 2009 avioliittoja solmittiin 29 836 kappaletta, joka oli 1200 vähemmän kuin edellisellä vuonna. 1990-luvun loppupuolelta lähtien solmittujen avioliittojen määrät ovat vaihdelleet vuosittain melko voimakkaasti. Vuosivaihteluista huolimatta avioituminen on ollut viime vuosina nousussa. Vuonna 1965 solmittiin noin 36 000 avioliittoa. Vuonna 2000 avioliittoja solmittiin noin 26 000 eli noin 10 000 kappaletta vähemmän kuin vuonna 1965. 2000-luvulla solmittujen avioliittojen vuosittaiset määrät ovat taas lähteneet nousuun ja nykyään solmitaan noin 30 000 avioliittoa vuodessa. (Tilastokeskus 2010)

Avioeroja vuonna 2008 oli 13 471 kappaletta ja vuonna 2009 niitä oli puolestaan 13 527 kappaletta eli 56 enemmän kuin edellisellä vuonna. Avioerojen määrät ovat kasvaneet tasaisesti vuodesta 1965 lähtien, jolloin avioeroon päättyi noin 5000 avioliittoa. Vuonna 2000 lähes 14 000 avioparia erosi ja nykyään erotilastot ovat noin 13 500 vuosittaisen avioeron paikkeilla. (Tilastokeskus)

Kaikkien voimassa olevien avioehtosopimusten tarkka määrä ei ole tällä hetkellä tiedossa. Suomessa on noin miljoona avioparia, joista joka yhdeksännellä arvioidaan tällä hetkellä olevan voimassaoleva avioehtosopimus. Avioehtosopimusten ja vuosittain solmittujen avioliittojen suora vertailu ei anna täysin oikeaa kuvaa avioehdon solmineiden suhteellisista määristä, sillä avioehtosopimuksen voi tehdä myös jo naimisissa oleva pari. Tällainen vertailu on kuitenkin suuntaa-antavaa. Vuonna 2008 solmittiin 31 014 avioliittoa ja avioehtosopimuksia rekisteröitiin noin 8 700. Rekisteröityjen avioehtosopimusten määrä suhteessa solmittuihin avioliittoihin vastasi yli neljännestä kaikista solmituista avioliitoista. (Rosti ym. 2006, 13)

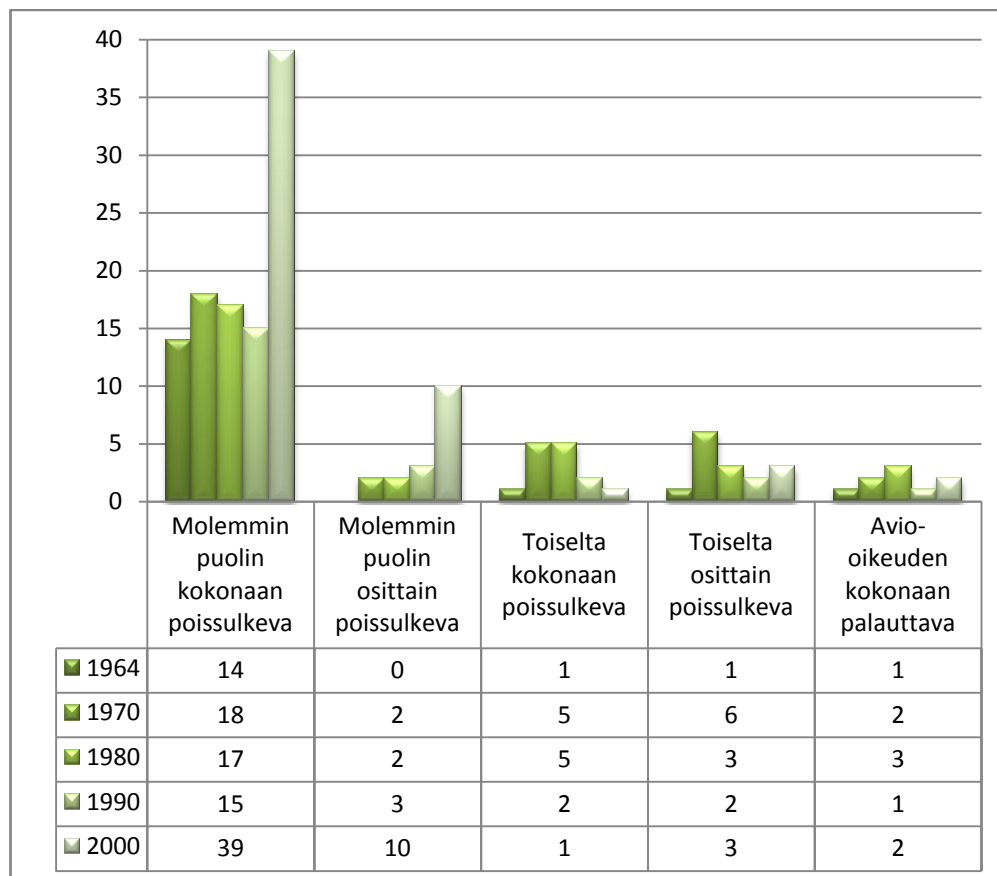
Avioehtosopimuksen solmimiseen voidaan olettaa vaikuttavan useiden eri asioiden. Yhtenä avioehdon solmimiseen vaikuttavana tekijänä on pidetty puolisoitten välistä ikäeroa, varsinkin jos ikäero puolisoitten välillä on suuri. Myös avioerojen määrän nousua pidetään yhtenä mahdollisena avioehtosopimusten lisääntymisen syynä. Toisaalta nykyään yhtenä todennäköisenä avioehtojen määrän kasvuun

vaikuttavana tekijänä voidaan pitää myös kansainvälistyviä avioliittoja, jolloin avioehtosopimuksella pyritään varmistamaan puolisoiden varallisuusosikeudellinen asema ja mahdollisesti myös se, minkä maan lakia avioliittoon sovelletaan. Rostin ja Litmalan mukaan yhtenä avioehdon solmimiseen vaikuttavana tekijänä voi olla myös puolisoiden sosioekonominen asema. (Rosti ym. 2006, 13–19)

6.1 Avioehtosopimusten kehitys Seinäjoen alueella 1964–2000

Avioehtosopimusten rekisteröinnistä huolehtivat käräjäoikeudet vuoteen 2004 saakka. Tein tutkimusta Seinäjoen käräjäoikeuden arkistoissa selvittääkseni, kuinka avioehtosopimusten määrät ovat muuttuneet kuluneiden vuosikymmenten aikana. Vanhimmat löytämäni avioehtosopimukset olivat vuodelta 1964, joten päätin aloittaa aineiston keruun tästä vuodesta. Siitä etenin tasavuosisikymmenin eteenpäin vuodesta 1970 vuoteen 2000. Seinäjoen käräjäoikeuden arkistoista löytyneitä avioehtoja on tutkittu siten, että niitä ei pystytä yksilöimään keneenkään yksittäiseen avioehdon solmineeseen henkilöön.

Rekisteröityjen avioehtosopimusten määrät ovat pysyneet tutkimassani aineistossa melko pieninä ja tämän huomaa mielestäni hyvin avioehtosopimusten vuosittaisia määriä tarkasteltaessa. Vuonna 1964 rekisteröitiin yhteensä 17 avioehtosopimusta. Vuonna 1970 rekisteröitiin 33 avioehtosopimusta ja vuonna 1980 vain kolme avioehtoa vähemmän eli yhteensä 30 kappaletta. Vuonna 1990 avioehtosopimuksia rekisteröitiin kokonaisuudessaan vain 22 kappaletta ja vuonna 2000 määrä oli noussut yhteensä 55 rekisteröityyn avioehtosopimukseen, mikä ei vielä vuosien 2007–2009 avioehtosopimusaineistoon verrattaessa ole kovin suuri määrä. Seinäjoen alueella solmittujen avioehtosopimusten määrät ovat kuitenkin kasvaneet ja tämä vastaa hyvin avioehtojen määrän yleistä kehitystä Suomessa. Avioehtosopimukset ovat olleet pitkään melko harvinaisia. Ennen vuotta 1970 avioehdon teki alle 10 % avioliiton solmineista pareista ja vielä vuonna 1994 luku oli 18,5 prosentin luokkaa. Vuoteen 2005 mennessä avioehdon solmineiden prosenttiosuus oli jo 27,1 % ja nykyään noin kolmannes naimisiin menevistä pareista solmii samalla myös avioehdon. (Gottberg 2007, 19–20)

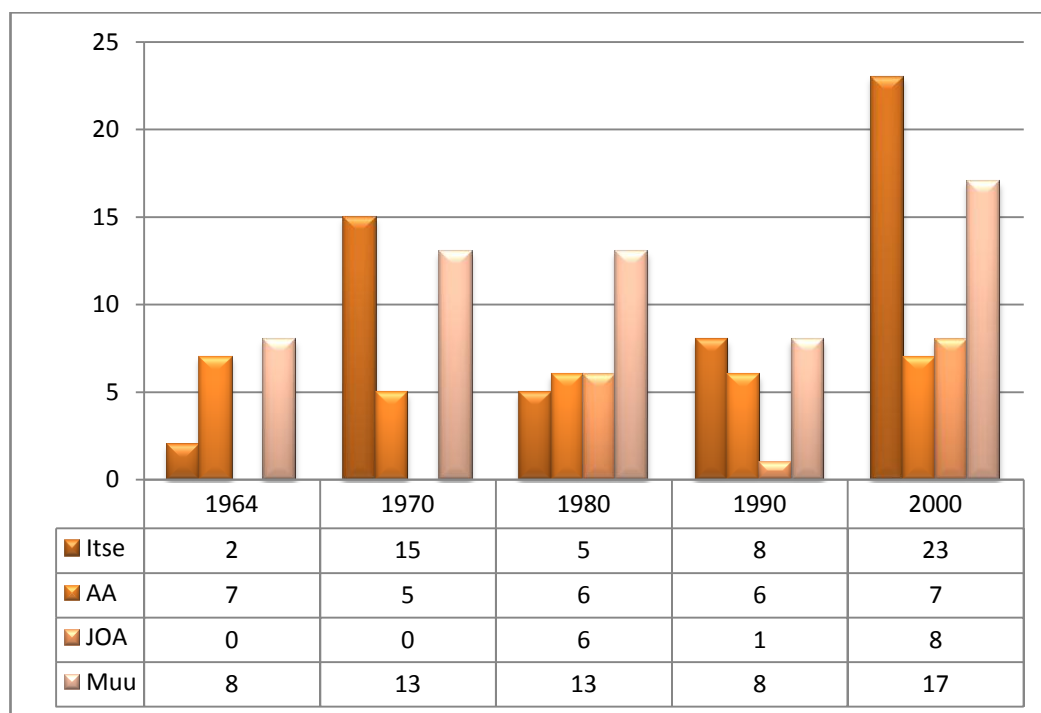
Kuvio 1 Solmitut avioehtosopimukset vuosina 1964–2000

Avioehtosopimuksia yhdistää tässä aineistossa se, että useimmiten avioehtosopimus laaditaan molemmin puolin kokonaan poissulkevana. Seinäjoen käräjäoikeuden arkistoista kootussa aineistossa määrällisesti pienimmät solmittujen avioehtojen ryhmät vaihtelivat jonkin verran tutkitun vuoden mukaan. Vuonna 1964 ei tehty yhtään toiselta kokonaan poissulkevaa avioehtosopimusta. Vuonna 1970 rekisteröitiin toiselta kokonaan poissulkevia avioehtosopimuksia sekä avio-oikeuden palauttavia avioehtosopimuksia molempia kaksi kappaletta. Vuoden 1980 aineistossa pienin rekisteröityjen avioehtosopimusten ryhmä oli molemmin puolin osittain poissulkevat avioehdot, joita oli rekisteröity yksi kappale. Vuonna 1990 pienin avioehtosopimusten ryhmä oli avio-oikeuden palauttavien avioehtojen ryhmä, johon oli myös rekisteröity vain yksi avioehto. Vuosi 2000 muistuttaa jo enemmän Seinäjoen maistraatissa tutkimieni avioehtosopimusten ryhmien mallia siinä mielessä, että pienin rekisteröityjen avioehtosopimusten ryhmä oli toiselta kokonaan poissulkevien avioehtojen ryhmä, johon oli rekisteröity yksi avioehto-

sopimus. Tämä ryhmä on myös vuosien 2007–2009 aineistoissa avioehtosopimusten määrältään pienin.

6.2 Asiantuntija-avun käyttö vuosina 1964–2000

Koska avioehtosopimusten määrät ovat nousseet vuosien 1964–2000 välisenä aikana, voidaan todeta myös niin itse tehtyjen kuin erilaisten oikeudellisten asiantuntijoiden avustuksellakin laadittujen avioehtosopimusten määrien nousseen vuosittaisista vaihteluista huolimatta. Vuoden 1964 avioehtosopimuksissa ei käytetty lainkaan julkisen oikeusavustajan apua avioehtosopimuksia laadittaessa. Itse avioehtosopimuksen laati 2 avioparia eli noin 12 prosenttia kaikista avioehdon solmi-neista. Asianajajan tai muun oikeudellisia neuvoja antavan lakimiehen apua avioehdon laadinnassa käytti yhteensä 15 avioparia.

Kuvio 2 Asiantuntija-avun käyttö vuosina 1964–2000

Avioehtosopimuksia solmittiin vuonna 1970 yhteensä 33 kappaletta, joista avioparin itse laatimia avioehtoja oli 15 kappaletta eli noin 46 prosenttia. Myöskään vuonna 1970 julkisen oikeusavustajan apua avioehtosopimuksen laadinnassa ei käytetty. Asianajajan apua käytti 5 paria eli noin 15 prosenttia avioehdon solmi-

neista ja muiden oikeudellisia palveluita tarjoavien lakimiesten palveluita käytti 13 paria eli noin 39 prosenttia avioehdon solmineista aviopareista.

Vuonna 1980 avioehtosopimuksen solmi itse viisi avioparia eli noin 17 prosenttia kaikista avioehdon solmineista ja asianajajan sekä julkisen oikeusavustajan avustuksella kuusi avioparia eli molempia noin 20 prosenttia kaikista avioehdon solmineista. 13 avioparia eli noin 43 prosenttia käytti muiden lakimiesten apua avioehto- laadittaessa. Muiden lakimiesten apua käytettiin siis enemmistössä solmituista avioehtosopimuksista vuonna 1980.

Avioparien itsensä ja muiden lakimiesten avulla laatimia avioehtosopimuksia oli vuonna 1990 tehty molempia kahdeksan kappaletta eli molempia noin 35 prosenttia kaikista kyseisenä vuonna solmituista avioehdoista. Julkisen oikeusavustajan apua oli käyttänyt vain yksi pariskunta eli noin neljä prosenttia avioehtosopimuksen laatineista. Asianajajan apua oli käyttänyt kuusi paria eli noin 26 prosenttia.

Vuonna 2000 avioehtosopimuksen oli laatinut itse 23 avioparia eli enemmistö kaikista avioehdon solmineista. Toiseksi eniten oli käytetty muiden oikeudellisia palveluja tarjoavien lakimiesten palveluja, näitä oli käyttänyt 17 pariskuntaa eli noin 31 prosenttia kaikista avioehdon solmineista. Julkisen oikeusavustajan apua oli käyttänyt kahdeksan avioparia ja asianajajan apua seitsemän avioehdon solmittua.

Avioehdon itse solmineiden määrät ovat kasvaneet vuoden 1970 piikistä huolimatta melko tasaisesti kahdesta avioparin itsensä solmimasta sopimuksesta 23 itse laadittuun avioehtosopimukseen. Vuonna 1964 avioehtosopimuksen laati itse eli noin 12 prosenttia kaikista avioehdon solmineista, kun taas vuonna 2000 avioehdon solmi itse noin 42 prosenttia kaikista avioehdon solmineista.

Asianajajan apua käyttäneitä pareja oli tutkitussa aineistossa tasaisesti viidestä seitsemään pariin tutkittuina vuosina. Huolimatta siitä, että tällaisten avioehtosopimusten määrät pysyivät vuosittain suhteellisen samankaltaisina, vaihteli niiden asema vuoden 2000 vähiten käytetystä vuoden 1964 toiseksi eniten käytettyyn.

Julkisen oikeusavustajan (vuoteen 2002 asti yleinen oikeusavustaja) avunkäyttö avioehtosopimuksia laadittaessa on pysynyt tässä aineistossa melko pienenä. Vuonna 1990 vain yksi aviopari käytti julkisen oikeusavustajan apua avioehtosopimuksen laadinnassa ja vuosina 1964 ja 1970 julkisen oikeusavustajan apua ei käytetty lainkaan.

Avioehdon itse laatineiden osuudet ovat vaihdelleet vuosittain mutta suurimman poikkeuksen tekee vuosi 1980, jolloin avioehtosopimuksia laadittiin itse kaikista vähiten. Myös vuonna 1964 avioparin itsensä laatimat avioehdot ovat muihin vuosiin verrattaessa poikkeuksellisen vähäisiä, sillä niitä on tehty toiseksi vähiten.

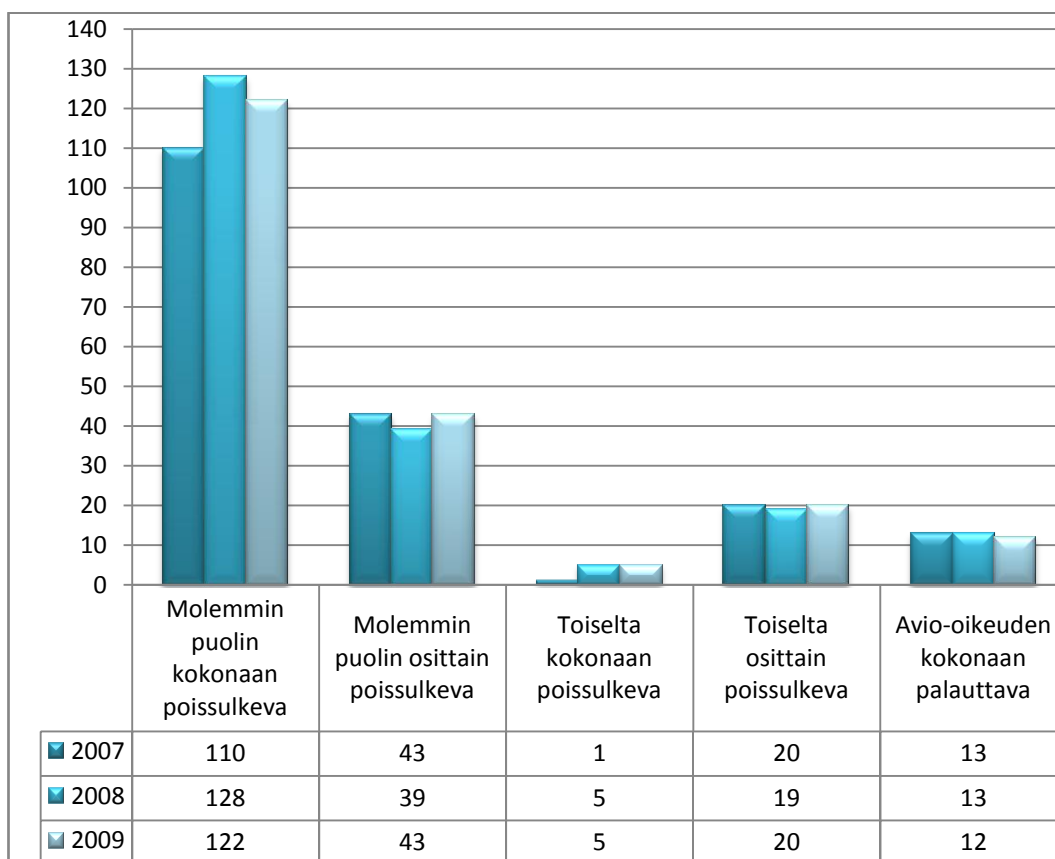
6.3 Avioehtosopimukset Seinäjoen maistraatissa vuosina 2007–2009

Seinäjoen maistraatissa rekisteröidään vuosittain noin 200 avioehto. Avioehtosopimusaineistoa on tutkittu Seinäjoen maistraatissa marraskuussa 2009 kahden päivän ajan sekä maalikuussa 2010 yhtenä päivänä. Ensimmäisellä kerralla keräsin tietoa vuonna 2008 sekä 6.11.2009 mennessä Seinäjoen maistraatissa rekisteröidyistä avioehtosopimuksista. Maaliskuussa 2010 tarkastelussa olivat vuonna 2007 Seinäjoen maistraatissa rekisteröidyt avioehtosopimukset sekä loput vuonna 2009 rekisteröidyistä avioehtosopimuksista. Tutkimastani avioehtosopimusaineistosta puuttuvat Seinäjoen maistraatin Kauhavan yksikössä vuosina 2007–2009 rekisteröidyt avioehtosopimukset, joita on muutamia kymmeniä vuodessa.

Avioehtosopimusaineistoa tutkiessani esiin nousi eräs ongelma. Avio-oikeuden molemmilta puolisoilta kokonaan poissulkeviksi nimetyissä avioehtosopimuksissa oli muutamissa sopimuksissa jatkettu sopimusta lausekkeilla, joiden vuoksi ne voitiin katsoa molemmin puolin osittain poissulkeviksi avioehdoiksi. Itse päädyin tulkitsemaan avioehdot molemmin puolin osittain poissulkeviksi siksi, että mielestäni tarkastelun kohteena tulee olla avioehdon sisältö, eikä se miksi avioehto on nimetty. Vuoden 2009 aineistossa tällaisia molemmin puolin kokonaan poissulkevia avioehtosopimuksia, jotka voidaan tiukan tulkinnan mukaisesti katsoa molemmin puolin osittain poissulkeviksi, oli kolme kappaletta.

6.4 Tutkimustuloksia

Avioehtosopimuksia oli vuonna 2007 tehty yhteensä 187 kappaletta, vuonna 2008 204 kappaletta ja vuonna 2009 niitä oli tehty 202 kappaletta. Tutkimusaineisto osoittaa, että Seinäjoen maistraatin alueen yleisimpiä avioehtoja ovat molemmin puolin kokonaan poissulkevat avioehtosopimukset, joilla puoliset poistavat avio-oikeuden kokonaan avioliitostaan. Näitä molemmin puolin kokonaan poissulkevia avioehtosopimuksia oli vuoden 2007 aineistosta lähes 59 prosenttia ja vuosina 2008 ja 2009 jo päälle 60 prosenttia.

Kuvio 3 Avioehtosopimukset Seinäjoen maistraatissa vuosina 2007–2009

Toiselta puolisolta kokonaan poissulkevia avioehtosopimuksia tehtiin Seinäjoen maistraatin alueella kaikkein vähiten. Vuonna 2007 näitä avioehtosopimuksia oli kaikista sopimuksista vain 0,5 prosenttia. Vuosina 2008 ja 2009 toiselta puolisolta kokonaan poissulkevia avioehtosopimuksia oli tehty molempina vuosina noin 2,5 prosenttia. Avio-oikeuden kokonaan palauttavia avioehtosopimuksia oli vuosina 2007 ja 2008 tehty kolmetoista kappaletta ja vuonna 2009 kaksitoista kappaletta.

Tutkitusta avioehtosopimusaineistosta löytyi vuosittain avioehtoja, joihin oli liitetty ehto avioeron varalle. Näissä tapauksissa avioehto oli rajattu olemaan voimassa vain avioeron varalta eli avioliiton päättyessä toisen puolison kuolemaan avio-oikeus olisi useimmiten voimassa täysimääräisenä. Muutamia avioeroperusteisia avioehtosopimuksia oli muotoiltu myös siten, että avio-oikeus palautuisi osittain liiton päättyessä toisen puolison kuolemaan.

Avioeroperusteisia avioehtosopimuksia tehtiin vuonna 2007 kaikkiaan 24 kappaletta eli noin 13 prosenttia kaikista rekisteröidyistä avioehdoista. Avioeroperusteiset avioehtosopimukset olivat muotoilultaan useimmiten avioeron varalta voimassa ja kuolemantapauksessa avio-oikeus olisi täysimääräisenä voimassa. Yksi avioehtosopimus oli muotoiltu siten, että se oli kuolemantapauksessakin osittain voimassa mutta avioehtosopimus vaikuttaisi rajatummin omaisuuden jakoon.

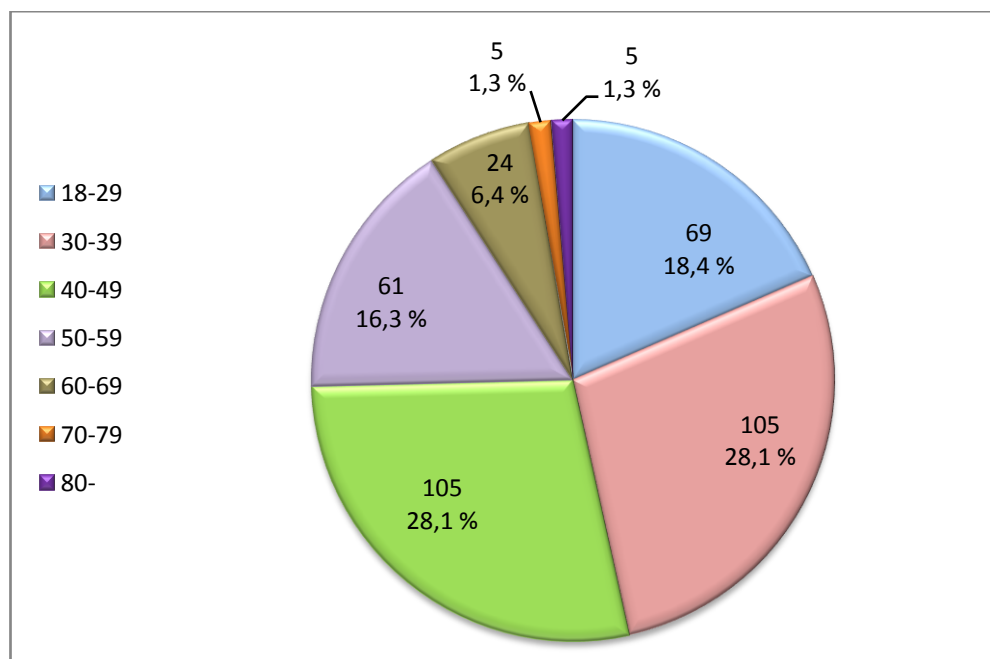
Vuonna 2008 tehtiin yhteensä 23 avioeroperusteista avioehtosopimusta. Tämä vastasi noin 11 prosenttia kaikista rekisteröidyistä avioehtosopimuksista. Avioehdoista 19 oli sellaisia, jossa avioehtosopimus on voimassa vain jos avioliitto päättyy eroon. Kahdessa tapauksessa avioehto oli muotoiltu siten, että avio-oikeutta ei ole avioliiton päättyessä eroon ja avioehto on avioliiton päättyessä toisen puolison kuolemaan rajoitetummin voimassa. Kaksi avioeroperusteista avioehtoa oli voimassa erotapauksessa osittain eli esimerkiksi yhteiseen kotiin saattoi olla molemmilla avio-oikeus myös erotilanteessa.

Vuonna 2009 avioeroperusteisia avioehtosopimuksia oli laadittu yhteensä 27 eli noin 13 prosenttia. Avioehdoista 25 oli solmittu avioeron varalta tai muotoiltu siten, että kuolemantapauksessa avio-oikeus on voimassa täysimääräisenä. Yhdessä tapauksessa avioehtosopimus oli eroperusteisena voimassa ja osittain voimassa, jos avioliitto päättyisi puolison kuolemaan eli avio-oikeus palautuisi rajoitettuna kuolemantapauksessa. Avioehtosopimus oli yhdessä tapauksessa muotoiltu myös siten, että avio-oikeutta ei ollut laajemmin kohdistettuna tiettyyn omaisuuteen avioliiton päättyessä eroon ja kuolemantapauksessa avio-oikeuden vaikutus laajeni, jättäen kuitenkin eräät saantotapakohtaiset omaisuuserät avio-oikeudesta vapaaksi.

6.5 Avioehtosopimuksen solmineiden ikäjakauma

Avioehtosopimuksen voivat solmia sekä kihlakumppanit että aviopuolisot. Avioehtosopimuksen solmimiselle ei ole asetettu ikärajoja, mutta sopimuksen solmimisen edellytyksenä on kuitenkin vapaaehtoisuuden lisäksi se, että sopimuksen tekijä on perillä solmitun sopimuksen oikeusvaikutuksista. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että avioehdon solmijan tulee olla 18-vuotias. Jos vajaavaltainen henkilö haluaa solmia avioehtosopimuksen, tulee hänen saada siihen holhoojansa suostumus kirjallisena.

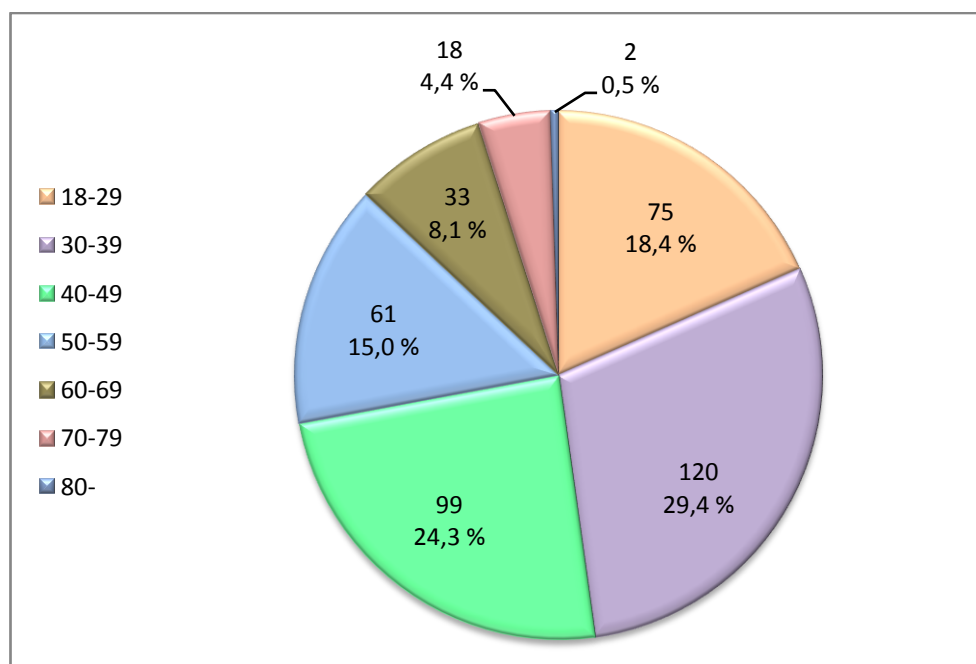
Tarkastelin aineistossa yleisesti avioehtosopimuksen solmineiden henkilöiden ikäjakaumaa. Seinäjoen maistraatin alueella nuorimmat avioehtosopimuksen solmijat olivat 19-vuotiaita ja vanhin 92-vuotias. Iäkkäimmät avioehtosopimuksen solmineet henkilöt olivat yleensä niitä, jotka palauttivat avio-oikeuden liittoonsa. Kaikista avioehtosopimuksen solmineista hieman yli 45 prosenttia on alle neljäkymmentävuotiaita. Alle viisikymmentävuotiaita avioehdon solmineista on jo hieman yli seitsemänkymmentä prosenttia.

Kuvio 4 Avioehtosopimuksen solmineiden ikäjakauma vuonna 2007

Kuten edellisestä kaaviosta käy ilmi alle 30-vuotiaita avioehdon solmineista oli vuonna 2007 noin 18 prosenttia. Alle 40-vuotiaita taas avioehdon solmineista oli

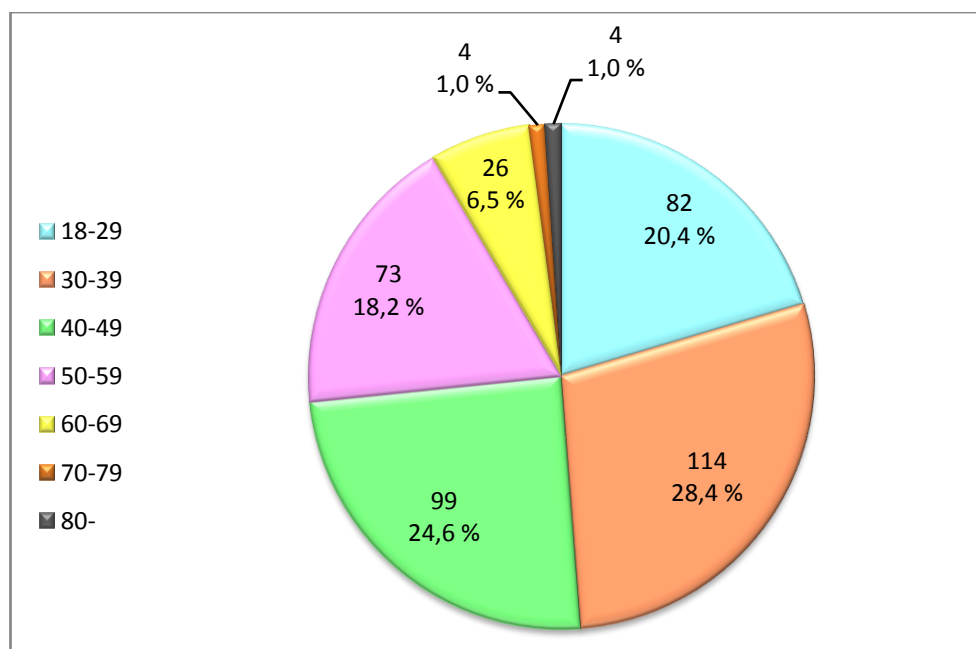
jo yli 45 prosenttia. Avioehtosopimuksen solmineista lähes 75 % oli alle 50-vuotiaita. Yli 70-vuotiaita ja yli 80-vuotiaita oli molempia hieman yli yksi prosentti avioehdon solmineista. Yhteensä yli 70-vuotiaita avioehdon solmijoista oli noin 2,6 prosenttia. Avioehdon solmi yhteensä 374 henkilöä vuonna 2007 ja tämä vastaa solmittujen avioehtosopimusten määrää.

Kuvio 5 Avioehtosopimuksen solmineiden ikäjakauma vuonna 2008

Vuonna 2008 avioehdon solmineista alle 30-vuotiaita oli noin 18 % eli 75 henkilöä. Edellisen vuoden tapaan suurin osa avioehdon solmineista eli noin 72 % oli alle 50-vuotiaita. Vuoteen 2007 ja 2009 verrattaessa avioehdon solmineiden ikäjakauma on erilainen yli 70-vuotiaiden sekä yli 80-vuotiaiden ryhmissä. Avioehtosopimuksen rekisteröi 18 yli 70-vuotiasta eli lähes 4,5 prosenttia. Yli 80-vuotiaita avioehdon rekisteröineitä oli vain kaksi eli noin puoli prosenttia. Yhteensä yli 70-vuotiaita oli siis noin viisi prosenttia avioehdon rekisteröineistä henkilöistä, kun taas vuosina 2007 ja 2009 yli 70-vuotiaita avioehdon solmineista oli molempina noin kahden prosentin luokkaa. Avioehdon solmineita oli yhteensä 408 henkilöä. Myös vuonna 2008 solmittujen avioehtosopimusten määrät vastasivat avioehdon solmineiden henkilöiden määrää.

Vuonna 2009 alle 40-vuotiaita avioehdon solmineista henkilöistä on jo lähes 49 prosenttia. Hieman päälle 73 prosenttia avioehdon solmineista on alle 50-vuotiaita. Avioehtosopimuksen solmineista henkilöistä yli 70-vuotiaiden ja 80-vuotiaiden ryhmiin kuului molempiin viisi henkilöä eli noin prosentti kaikista avioehdon rekisteröineistä. Yli 70-vuotiaita avioehtosopimuksen rekisteröineitä oli vuonna 2009 yhteensä vain kaksi prosenttia. Vuoden 2009 kuvaaja muistuttaa-kin tältä osin enemmän vuotta 2007, jolloin yli 70-vuotiaiden määrä oli suurin piirtein samoissa lukemissa. Vuoden 2009 osalta sain avioehdon solmineiden henkilöiden lukumääräksi vain 402, vaikka avioehdon solmineita henkilöitä pitäisi olla yhteensä 404.

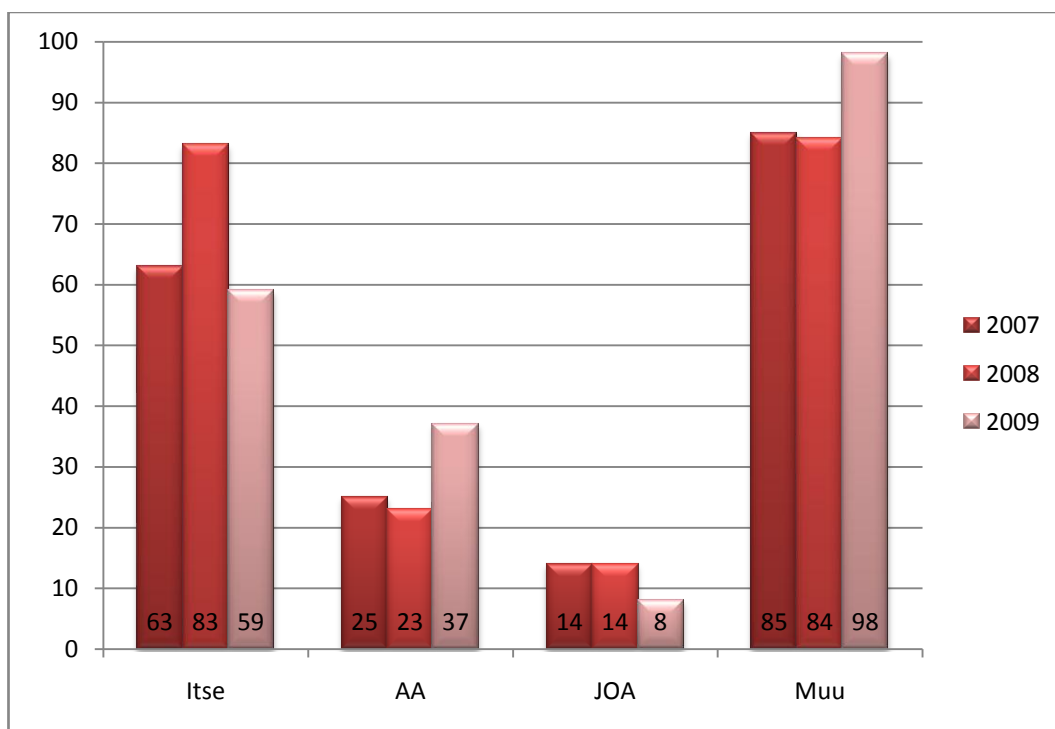

Kuvio 6 Avioehtosopimuksen laatineiden ikäjakauma vuonna 2009

Useimpien avioehtosopimuksen rekisteröineiden parien ikäero oli yhdestä viiteen vuotta. Enintään kymmenen vuoden ikäeron omaavia aviopareja oli avioehtosopimuksen rekisteröineistä jo suurin osa. Avioehtosopimuksen solmineiden joukosta löytyi kuitenkin pieni osa yli kymmenen vuoden ikäeron omaavia aviopareja. Suurin ikäero avioehdon solmineen parin välillä oli tässä avioehtosopimusaineistossa 28 vuotta.

6.6 Asiantuntija-avun käyttö

Kihlakumppanit tai aviopari voivat laatia avioehtosopimuksen itse. Heidän on kuitenkin mahdollista käyttää avioehtosopimusta tehtäessä ulkopuolista apua, jos he kokevat sen tarpeelliseksi. Asiantuntija-apua on hyvä käyttää esimerkiksi silloin, jos kihlakumppanit tai aviopari eivät ole varmoja avioehtosopimuksen muotoilusta halutun tuloksen aikaansaamiseksi. Asiantuntija-apuna voidaan käyttää asianajajaa, lakimestä, julkista oikeusavustajaa sekä myös mahdollisesti muita lakipalveluita tarjoavia henkilöitä. Jaottelin avioehtosopimukset ryhmiksi siten, että ensimmäinen ryhmä olivat itse avioehtosopimuksen solmineet, toinen ryhmä oli asianajajan apua käyttäneet, kolmas ryhmä oli julkisen oikeusavustajan apua käyttäneet parit ja neljänten ryhmään kuuluivat muiden asiantuntijoiden apua käyttäneet. Näitä neljännen ryhmän muita asiantuntijoita ovat muun muassa pankkien lakimiehinä toimivat lakimiehet sekä muut asianajotutkintoa suorittamattomat, lakiasiainpalveluja tarjoavat lakimiehet.

Kuvio 7 Asiantuntija-avun käyttö avioehtoa laadittaessa vuosina 2007–2009

Aineistossa avioehtosopimuksen oli vuonna 2007 laatinut itse 63 paria eli noin 34 prosenttia avioehdon rekisteröineistä pareista. Asianajajan apua oli käyttänyt 25

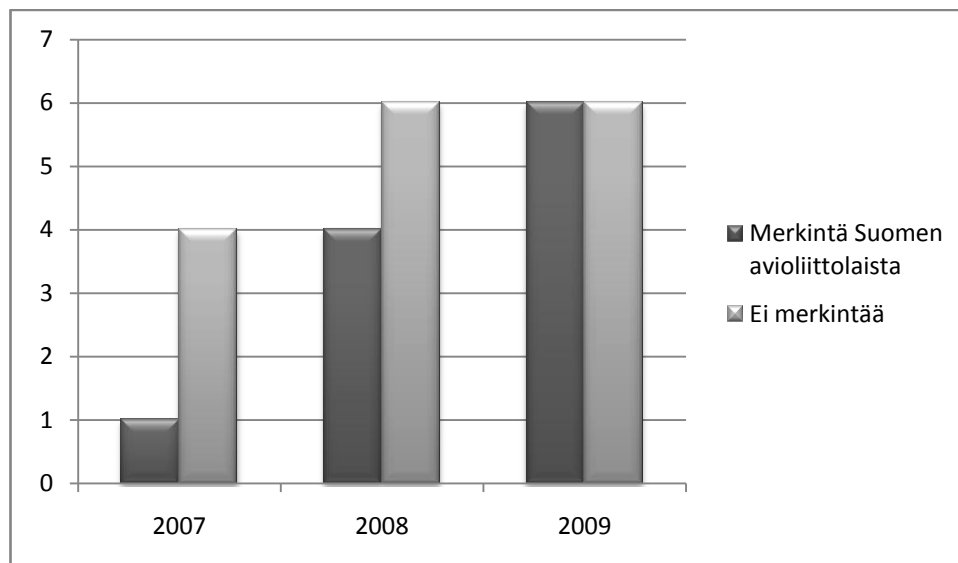
avioehtosopimuksen laatinutta avioparia eli noin 13 prosenttia. Julkisen oikeusavustajan avulla avioehdon oli laatinut 14 paria. Muita asiantuntijoita oli käyttänyt 85 avioparia eli enemmistö vuonna 2007 avioehdon solmineista pareista.

Vuonna 2008 avioehtosopimuksen oli laatinut itse 83 avioparia hieman alle 41 % kaikista avioehtosopimuksen solmineista. Asianajajan apua oli käyttänyt 23 avioparia eli hieman päälle 11 prosenttia kaikista avioehtosopimuksen solmineista pareista. Julkista oikeusavustajaa oli vuoden 2007 tapaan käyttänyt 14 avioehtosopimuksen solminutta paria. Muita asiantuntijatahoja oli käyttänyt 84 avioparia eli hieman päälle 41 prosenttia kaikista avioehdon solmineista pareista. Muiden asiantuntijoiden apua käyttäneet avioparit olivat siis enemmistönä vuoden 2008 avioehtosopimusaineistossa.

Vuonna 2009 avioehtosopimuksen laati itse 59 avioparia eli noin 29 %. Asianajajan apua avioehtosopimuksen laadinnassa käytti 37 paria eli noin 18 prosenttia kaikista avioehdon rekisteröineistä aviopareista. Julkista oikeusavustajaa käytti apunaan 8 avioehdon solminutta paria. Muita asiantuntijoita käytti avioehdon solmineista aviopareista 98 paria eli enemmistö aviopareista.

6.7 Avioehtosopimukset ja kansalaisuus

Seinäjoen maistraatin aineistossa tuli vuosittain vastaan muutamia avioehtosopimuksia, joissa toinen puolisoista oli kotoisin muusta maasta kuin Suomesta. Vuonna 2007 avioehdon solmineista aviopareista viidessä puoliset edustivat eri kansalaisuutta. Näistä pareista vain yhdellä oli avioehtosopimuksessa erillinen maininta Suomen avioliittolain noudattamisesta. Vuoden 2008 aineistossa eri maan kansalaisuuksia edustavien avioparien solmimia avioehtoja oli tehty kymmenen kappaletta ja näistä neljään oli otettu erillinen maininta Suomen avioliittolain soveltamisesta. Eri maan kansalaisuuksia edustavien parien solmimia avioehtoja oli vuoden 2009 aineistossa 12 kappaletta, joista kuudessa oli erillinen merkintä Suomen avioliittolain noudattamisesta. Seinäjoen alueella solmituissa kahta eri kansalaisuutta edustavissa avioliitoissa solmituissa avioehtosopimuksissa on huomattavissa kehitys, jossa yhä useammin avioparit haluavat ottaa avioehtoon erillisen maininnan Suomen avioliittolain noudattamisesta.

Kuvio 8 Avioehdot, joihin on liitetty erillinen maininta Suomen avioliittolain noudattamisesta

Tutkitussa aineistossa kaikki eri kansalaisuuksia edustavien puolisoitten solmimat avioehtosopimukset oli tehty kaikissa tapauksissa suomalaisen ja ulkomaalaisen puolison välisinä. Suomalaisista 20 oli miehiä ja loput seitsemän naisia. Suomalaiset naiset tekivät avioehtosopimuksen harvemmin mutta ottivat suomalaisia miehiä useammin avioehtosopimukseen erillisen ehdon Suomen avioliittolain soveltamisesta.

7 TUTKIMUSTULOSTEN LUOTETTAVUUS JA VERTAILU

Tutkimustuloksia voin osittain verrata Rostin ja Litmalan vuoden 2005 avioehtoaineistosta tekemään tutkimukseen. Vertailua voin suorittaa muun muassa avioehtosopimusten muotomääräysten osalta sekä avioehdon solmineiden ikäjakaumien osalta. Lisäksi voin verrata myös asiantuntija-avun käytöstä saamiini tuloksia Rostin ja Litmalan tutkimuksessaan saamiin tuloksiin.

7.1 Tutkimustulosten vertailu aiempiin tutkimuksiin ja tutkimustulosten pohdintaa

Avioehtosopimusten jaottelu esimerkiksi molemmin puolin kokonaan poissulkeviin ja toiselta osittain poissulkeviin avioehtoihin vastasi omassa tutkimuksessani vuosien 2007–2009 osalta tuloksia, jotka Rosti ja Litmala olivat saaneet. Eli kuten Rostin ja Litmalan tutkimassa avioehtoaineistossa vuodelta 2005, myös minun tutkimassani aineistossa useimmiten avioehtosopimus solmittiin molemmilta puolisoilta kokonaan poissulkevana. Vähiten käytetään, kuten Rostin ja Litmalan tutkimuksessakin kävi ilmi, vain toiselta puolisoilta kokonaan poissulkevaa avioehto-
toa. Tällaisia tuloksia odotin itse tutkimaltani aineistolta, sillä minusta loogisinta ja helpointa on avioehtosopimusta tehtäessä poistaa avio-oikeus kokonaan. Toiselta puolisoilta kokonaan poissulkevien avioehtosopimusten odotin tutkimuksen tekoa suunnitellessani pienimmäksi ryhmäksi solmituista avioehdoista, sillä vain toiselta poissulkeva avioehto voi tuntua avioehdon solmimista mieltivistä parisunnista radikaalilta ratkaisulta.

Avioehtosopimuksen solmineiden ikäjakaumat vuosina 2007–2009 vastasivat melko hyvin Rostin ja Litmalan tutkimuksessaan saamia tuloksia eli lähemmäs puolet avioehtosopimuksen solmineista henkilöistä oli alle 40-vuotiaita ja jo yli seitsemänkymmentä prosenttia kaikista avioehdon solmineista oli alle 50-vuotiaita. Yhteistä oli myös yli 70- ja 80-vuotiaiden pieni prosenttiosuus kaikista avioehtosopimuksen solmineista. Tilastokeskuksen tietojen mukaan ensimmäinen avioliitto solmitaan nykyään hieman päälle 30-vuotiaana. Tästä seuraisi loogisesti ajatus, että todennäköisesti silloin myös avioehtosopimuksia solmittaisiin eniten hieman alle ja päälle 30-vuotiaana. Tämä ajatus saa mielestäni tukea suorittamas-

tani tutkimuksesta. Hieman varttuneemmissa ryhmissä voi olla kyse esimerkiksi pitkään avoliitossa eläneestä parista, joka päättää mennä naimisiin tai sitten uudelleen naimisiin menevästä parista, joka eroon päättyneen avioliiton jälkeen haluaa turvata omaisuutensa mahdollisen eron varalta. Yli 70-vuotiaiden ikäryhmässä useat avioparit palauttivat avio-oikeuden liittonsa, osa pitkäänkin voimassa olleen avioehtosopimuksen jälkeen. Näissä tapauksissa aviopari voi jo melko varmasti luottaa siihen, että avioliitto ei enää pääty eroon pitkän yhteisen elämän ansiosta.

Asiantuntija-avun käytössä sen sijaan sain omissa tutkimuksissani hieman erilaisia tuloksia kuin mitä Rosti ja Litmala olivat tutkimuksessaan saaneet. Suorittamassani tutkimuksessa vuosien 2007–2009 osalta kaikkina vuosina muita asiantuntijoita oli käytetty useimmiten apuna avioehtosopimuksen laadinnassa. Rostin ja Litmalan tutkimassa avioehtoaineistossa muiden asiantuntijoiden apua käytettiin noin 21 prosentissa kaikista solmituista avioehdoista eli toiseksi eniten. Seuraavana ryhmänä tutkimassani avioehtosopimusaineistossa tulivat itse laaditut avioehdot, jotka Rostin ja Litmalan tutkimuksessa olivat enemmistönä kaikista laadituista avioehtosopimuksista. Rostin ja Litmalan tutkimuksessa itse tehtyjä avioehtosopimuksia oli yli puolet kaikista heidän käyttämänsä aineiston avioehtosopimuksista. Kolmanneksi tutkimuksessani jäivät asianajajan avulla tehdyt avioehtosopimukset ja viimeisenä tulivat julkisen oikeusavustajan avulla tehdyt avioehdot ja tämä vastasi Rostin ja Litmalan saamia tuloksia.

Pohdin voisiko Seinäjoen maistraatin alueen maaseutuvoittoisuus näkyä asiantuntija-avun käytössä siinä, että esimerkiksi maatilalliset haluaisivat pitää maat niin sanotusti suvussa ja tämä johtaisi siihen, että avioehtosopimusten solmimisessa halutaan käyttää asiantuntijan apua. Osasyynä muiden oikeudellisia neuvoja tarjoavien asiantuntijoiden suosioon voisi olla mielestäni se, että vaikka oikeudellisia neuvoja avioehtosopimusta tehtäessä tarvittaisiin, voidaan asianajajia pitää liian kalliina, jolloin käännytään muiden oikeudellisia neuvoja tarjoavien asiantuntijoiden puoleen. Toisaalta muut oikeudellisia palveluja tarjoavat lakimiehet osaavat varmasti myös laatia sellaisen avioehtosopimuksen, jollaiseen kihlakumppaneilla tai avioparilla on tarvetta.

7.2 Tulosten luotettavuuden arviointi

Avioehtosopimusaineisto oli vuosien 2007–2009 osalta mielestäni riittävän suuri vuosittaisilla noin 200 rekisteröidyllä avioehtosopimuksella ja tutkimusaineisto antaa hyvän kuvan Seinäjoen maistraatin alueella solmituista avioehtosopimuksista. Seinäjoen maistraatin Kauhavan yksikköön vuosittain rekisteröidyt noin parikymmentä avioehtoa vaikuttaisivat tietysti jonkin verran avioehtosopimusten kokonaismääriin. Todennäköisesti ne noudattaisivat kuitenkin avioehtojes jakaumaa tutkimieni asioiden osalta, mutta on toki mahdollista että kyseiset avioehdot saisivat aikaan joitain muutoksia tutkimustuloksissa. Vuoden 2008 osalta Seinäjoen maistraatin alueella rekisteröidyt avioehtosopimukset vastasivat noin 0,3 prosenttia kaikista kyseisenä vuonna rekisteröidyistä avioehdoista. Vaikka tutkimieni avioehtojes vertailtavuus vuoden 2005 koko maan kattavaan avioehtosopimusaineistoon olikin melko hyvä, ei saamiani tuloksia sen pienen prosenttiosuuden vuoksi kuitenkaan kannata yleistää koko maan avioehtojes tilannetta kuvaavaksi.

Keräsin tiedot vuosina 2007–2009 sekä 1964–2000 rekisteröidyistä avioehtosopimuksista selaamalla rekisteröityjä avioehtoja ja kirjaamalla tutkimuksessani tarvittavia tietoja itse ylös. Tässä vaiheessa mahdolliset virheet tutkittavan asian kirjauksissa sekä tutkittavan asian tulkintavirheet ovat olleet mahdollisia. Ilmeisesti minulle on avioehtosopimuksen solmineiden ikäjakaumia tutkiessani tapahtunut sellainen virhe, että olen epähuomiossa jättänyt yhden avioehdon solmineen avioparin iät merkitsemättä vuoden 2009 osalta. Tällöin solmittuja avioehtosopimuksia oli yhteensä 202 kappaletta ja tämä tulee esiin sekä asiantuntija-avun käyttöä kuvaavasta kuvioista että avioehdon muotoa määrittävästä kuvioista. Koska näissä kahdessa eri kuviossa avioehtojes määrä on 202 kappaletta kummassakin, pitäisi vuoden 2009 avioehtoaineiston ikäjakauman sisältää 404 avioehdon solmittua henkilöä ja useista laskuista ja tutkimusaineiston tarkistuksista huolimatta sain tulokseksi vain 402 henkilöä. Näin ollen vuoden 2009 ikäjakaumassa on todistettusti olemassa pieni virhemarginaali, joka on noin 0,5 prosentin luokkaa. Virhemarginaalin ollessa näin pieni, ei sitä mielestäni tulosten luotettavuuden osalta voida kuitenkaan pitää kovin merkittävänä.

Purin keräämäni tiedot avioehtoaineistosta Excel – taulukko-ohjelmaan ja tarkistin keräämäni tiedot ja saamani luvut moneen kertaan ennen niiden syöttämistä, joten en usko että tässä vaiheessa on enää voinut sattua virheitä tutkimustulosten kirjaamisessa. Tosin laskuvirheet ja esimerkiksi oman kirjauksen tulkintavirheet voivat kuitenkin olla aina mahdollisia, kun on kyse ihmisestä asian tutkijana.

Mielestäni saamiani tutkimustuloksia voidaan pitää luotettavana pienellä virhemarginaalilla. Tutkimuksiin liittyy aina jonkinasteinen virhemarginaali juuri sen takia, että tutkimuksia suorittavat ihmiset. Tulosten luotettavuutta lisää myös se, että tutkimukseni tulokset vastaavat melko hyvin Rostin ja Litmalan vuoden 2005 avioehtosopimusaineistosta tekemän tutkimuksen tuloksia. Erot aiempaan tutkimukseen voivat osittain selittyä tutkimuksen paikallisella luonteella. Uskon myös, että Seinäjoen maistraatin alueen maaseutu- ja maanviljelysvoittoinen asukaskanta verrattuna johonkin isompaan kaupunkiin ympäristöineen voi vaikuttaa osaltaan asiantuntija-avun käytössä ilmenneeseen erilaisuuteen aiempaan tutkimukseen verrattaessa.

Tutkimustulosten luotettavuutta kuvaa myös se, että lukuun ottamatta vuoden 2009 ikäjakauman kirjaamisessa tapahtunutta virhettä, avioehtosopimusaineiston kokonaismäärät ovat täsmänneet niin vuosien 2007–2009 kuin vuosien 1964–2000 aineistoissakin. Tällä tarkoitan sitä, että esimerkiksi vuonna 2007 avioehtosopimuksia solmittiin yhteensä 187 kappaletta ja myös asiantuntija-avun käyttämistä tarkastellessa yhteensä 187 avioparia käytti asiantuntija-apua tai laati avioehdon itse.

8 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutustua yleisesti avioehtosopimuksiin ja avioehtojen historialliseen kehitykseen sekä avio-oikeuden ja avioehdon vaikutuksiin omaisuuden jaossa avioliiton päättyessä. Lisäksi työn tarkoituksena oli tutkia vuosien 1964–2000 rekisteröityjen avioehtojen määrien kehitystä sekä tarkemmin vuosina 2007–2009 rekisteröityjä avioehtosopimuksia.

Avioliittolaki sääntelee avioliittoa ja avioehtosopimuksia. Jotta avioehtosopimus olisi pätevä, on sen täytettävä sille avioliittolaissa asetetut muotovaatimukset. Puolisoiden avioliitto voi päättyä avioeroon tai puolison kuolemaan ja liiton päättyttyä toimitetaan omaisuuden ositus. Omaisuus ositetaan avioliittolain mukaisesti ja avio-oikeuden perusteella puoliset saavat puolet puolisoiden omaisuuksien summasta. Yleensä jommankumman puolison on maksettava toiselle puolisolle tasinkoa tasajaan toteuttamiseksi. Avioehtosopimuksella on mahdollista vaikuttaa avio-oikeuden laajuuteen ja näin siihen, miten omaisuus jaetaan avioliiton päättyessä. Avioehdon vaikutukset riippuvat siitä, kuinka laajasti avio-oikeus on avioliitosta poistettu. Avioehdon ollessa osittainen suoritetaan yleensä omaisuuden erotelu ja ositus. Jos puolisoilla on ollut kokonaan poissulkeva avioehto, suoritetaan omaisuuden erottelu, jossa puolisoiden omaisuudet erotellaan toisistaan.

Avioehtosopimusten määrät ovat nousseet koko ajan ja todennäköisesti niiden määrät tulevat nousemaan tulevaisuudessakin. Avioehtosopimuksen solmimisella kihlakumppanit tai aviopuolisot pyrkivät turvaamaan omaa taloudellista asemaansa ja yleensä avioehto solmitaan molemmilta puolisoilta kokonaan poissulkevana. Avioehtoja, joissa vain toisen puolison avio-oikeus poistetaan kokonaan, käytetään melko vähän. Avioehtosopimuksia solmitaan kaikissa ikäryhmissä, mutta suurin osa avioehdon solmineista on kuitenkin alle 50-vuotiaita. Useimmiten ikäämmät avioehdon rekisteröineet henkilöt ovat niitä, jotka palauttavat avio-oikeuden liittoonsa.

Vielä nykyäänkin osa ihmisistä pyrkii pitämään niin sanotut sukutilat omassa suvussa ja avioehtosopimuksen laadinnalla tämä tavoite on osaltaan mahdollista saavuttaa. Myös perheyhtiöiden halutaan usein pysyvän perheessä ja siksi avioeh-

tosopimuksen laadinta saattaa tulla tarpeelliseksi. Edellä mainituissa tapauksissa kannattaa kuitenkin myös testamentin laadinnalla varmistaa sukutilan tai perheyhtiön pysyminen suvussa tai perheessä.

Avioehtosopimuksen solmimisella avioparit voivat poiketa avioliittolain säännöksistä sen antamissa puitteissa. Avioehtosopimuksen suosion nousu viittaa osaltaan myös siihen, että osa avioliiton solmivista henkilöistä haluaa poiketa avioliittolain pääsäännön mukaisista puolisojen omaisuuden jakoa koskevista säännöksistä. Useat avioparit solmivat avioehtosopimuksen juuri avioeroa silmällä pitäen ja on mahdollista, että puoliset unohtavat avioehdon vaikuttavan myös liiton päättyessä toisen puolison kuolemaan. Avioehdon ollessa molemmilta puolisoilta kokonaan poissulkeva, ei leskellä ole oikeutta saada puolta pesästä eli puolisojen omaisuuksien summasta. Leski saa pitää vain oman omaisuutensa. Lesken on mahdollista kuitenkin periä puolisonsa, jos tällä ei ollut lapsia eikä hän ollut testamentilla perinnöstä toisin määrännyt. Avioehtosopimus voi vaikuttaa myös perintöverotukseen.

Avioeroperusteisia avioehtosopimuksia oli vuosina 2007–2009 solmittu hieman päälle kymmenen prosenttia kaikista solmituista avioehdoista. Kyseinen osuus ei ole vielä kovin suuri, mutta avioeron varalta laaditulle avioehdolle vaikuttaisi kuitenkin olevan tarvetta. Yleensä aviopuolisot solmivat avioehtosopimuksen lähinnä avioerotilanteen varalta. Jos avioeroperusteisia avioehtoja koskevassa asiassa saataisiin aikaan lopullinen hyväksyvä päätös tai muutos tehtäisiin lain tasolla, tulisivat avioeroperusteisten avioehtojen määrät todennäköisesti nousemaan. Nykyisellään Korkeimman oikeuden vuonna 2000 tekemä ennakkopäätös on johtanut järjestelmän epäjohtonmukaisuuteen ja tulkinnallisiin ongelmiin. Tulkinnalliset ongelmat taas johtavat siihen, että avioeroperusteista avioehtoa ei välttämättä uskalta käyttää aina silloinkaan, jos se koettaisiin hyväksi vaihtoehdoksi.

LÄHDELUETTELO

Gottberg, Eva 2007. Perhesuhteet ja lainsäädäntö. 4.p. Turku. Gummerus Kirjapaino Oy.

Kangas, Urpo 2006. Perhe- ja perintöoikeuden alkeet. Helsinki. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut. Yliopistopaino.

Koskinen, Kimmo; Linnainmaa, Leena; Olsson, Ulla; Kuuri, Maarit & Jääskeläinen, Lea 1993. Arkipäivän oikeuskäytäntöä. Juva. WSOY.

L234/1929. Avioliittolaki. 13.6.1929.

Linnainmaa, Leena 2001. Naisen lakikirja – Käytännön tietoa eri elämäntilanteisiin. Juva. WSOY Lakitieto.

Litmala, Marjukka 1998. Avioehtosopimus ja taloudellinen turvallisuus. Porvoo. WSOY.

Maistraatti 2010. [online] Maistraattien kotisivut, joista löytyy ajankohtaista tietoa avioehtosopimuksista, päivitetty 9.6.2010. [viitattu 10.6.2010]. Saatavilla www-muodossa: <URL:<http://www.maistraatti.fi/>>

Mikkola, Tuulikki 2009. Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus. 2. p. Helsinki. WSOYpro Oy.

Oikeusministeriö 2010. Oikeusministeriön esitteitä – Tietoa avioliittolaista [online]. Oikeusministeriön esite avioliittolaista. [viitattu 7.5.2010]. Saatavilla www-muodossa: <URL:<http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Esitteet/Avioliittolaki>>

Rosti, Henriikka 2006. Avioehtosopimuksen sisältö [online]. Helsingin yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta. Pro gradu –tutkielma. [viitattu 24.3.2010]. Saatavilla www-muodossa: <URL:<http://www.edilex.fi/lakikirjasto/4176.pdf>>

Rosti, Henriikka & Litmala, Marjukka 2006. Avioehtosopimukset ja osituksen moitteet – Avioliittolain varallisuussäännösten toimivuuden tarkastelua I. Helsinki. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Hakapaino Oy.

Suojanen, Kalevi 2000. Opi oikeutta lisää – Tradenomin käsikirja. 4. p. Helsinki. Oy Edita Ab.

Tilastokeskus 2010. Solmittuja avioliittoja vähemmän, avioerot lähes ennallaan. Kuvio avioliittojen ja avioerojen kehityksestä 1965–2009. [online]. Päivitetty 6.5.2010 [viitattu 7.5.2010]. Saatavilla www-muodossa: <URL:http://www.stat.fi/til/ssaaty/2009/ssaaty_2009_2010-05-06-tie_001_fi.html>

OIKEUSTAPAUKSET

KKO 2000:100

KKO 2000:27

KKO 1956 I 4

Saatavilla www-muodossa: <URL:<http://www.finlex.fi>>

LIITELUETTELO

Liite 1. Malli molemmin puolin kokonaan poissulkevasta avioehtosopimuksesta

Liite 2. Malli molemmin puolin osittain poissulkevasta avioehtosopimuksesta

Liite 3. Malli toiselta puolisolta kokonaan poissulkevasta avioehtosopimuksesta

Liite 4. Malli toiselta puolisolta osittain poissulkevasta avioehtosopimuksesta

Liite 5. Malli avioehtosopimuksesta, jolla palautetaan avio-oikeus

Liite 6. Malli avioehdosta, jossa on eri määräykset avioeron ja kuoleman varalle

Malli molemmin puolin kokonaan poissulkevasta avioehtosopimuksesta.

AVIOEHTOSOPIMUS

Asianosaiset

Maija Matilda Mallikas (010175-1234)

Mikko Mikael Mallikas (020275-4321)

SOPIMUS

Me allekirjoittaneet aviopuolisot (tai kihlakumppanit) sovimme, että kummallakaan meistä ei ole (tai kumpikaan ei saa) avio-oikeutta mihinkään toisen omaisuuden (eikä mainitun omaisuuden tuottoon tai sen sijaan tulleeeseen omaisuuteen).

Seinäjoella 31. maaliskuuta 2010

Maija Mallikas
Kampaaja, Seinäjoki

Matti Mallikas
Kirvesmies, Seinäjoki

TODISTAVAT

Heli Vuori
Lähihoitaja, Nurmo

Heikki Vuori
Kauppias, Nurmo

Kihlakumppanit käyttävät kahta ensimmäistä suluissa olevaa muotoa. Viimeisten sulkujen sisällä olevan voi vielä varmuudeksi lisätä kokonaan poissulkevaan avioehtoon, mutta ei välttämättä ole pakollinen.

Malli molemmin puolin osittain poissulkevasta avioehtosopimuksesta.

AVIOEHTOSOPIMUS

Asianosaiset

Maija Matilda Mallikas (010175-1234)

Mikko Mikael Mallikas (020275-4321)

SOPIMUS

Me allekirjoittaneet aviopuolisot sovimme, että kummallakaan meistä ei ole avio-oikeutta toistemme ennen avioliittoa hankkimaan omaisuuteen (eikä mainitun omaisuuden tuottoon tai sen sijaan tulleeseen omaisuuteen).

Avio-oikeutta ei myöskään ole sellaiseen omaisuuteen, jonka toinen saa avioliiton aikana perintönä, testamentilla tai lahjana (eikä mainitun omaisuuden tuottoon tai sen sijaan tulleeseen omaisuuteen).

Seinäjoella 31. maaliskuuta 2010

Maija Mallikas
Kampaaja, Seinäjoki

Matti Mallikas
Kirvesmies, Seinäjoki

TODISTAVAT

Heli Vuori
Lähihoitaja, Nurmo

Heikki Vuori
Kauppias, Nurmo

Malli toiselta puolisolta kokonaan poissulkevasta avioehtosopimuksesta

AVIOEHTOSOPIMUS

Asianosaiset

Maija Matilda Mallikas (010175-1234)

Mikko Mikael Mallikas (020275-4321)

SOPIMUS

Me allekirjoittaneet aviopuolisot sovimme, että Mikko Mallikkaalla ei ole avio-oikeutta mihinkään Maija Mallikkaan omaisuuteen (eikä mainitun omaisuuden tuottoon tai sen sijaan tulleeseen omaisuuteen).

Seinäjoella 31. maaliskuuta 2010

Maija Mallikas
Kampaaja, Seinäjoki

Matti Mallikas
Kirvesmies, Seinäjoki

TODISTAVAT

Heli Vuori
Lähihoitaja, Nurmo

Heikki Vuori
Kauppias, Nurmo

Malli toiselta puolisolta osittain poissulkevasta avioehtosopimuksesta

AVIOEHTOSOPIMUS

Asianosaiset

Maija Matilda Mäkinen (010175-1234)

Mikko Mikael Mallikas (020275-4321)

SOPIMUS

Me allekirjoittaneet kihlakumppanit sovimme, että Maija Mäkinen ei saa avio-oikeutta Mikko Mallikkaan nyt omistamiin tai myöhemmin saamiin Timpurit Oy:n (ja sen tytäryhtiöiden) osakkeisiin (eikä niiden tuottoon tai sen sijaan tulleen omaisuuteen).

Seinäjoella 31. maaliskuuta 2010

Maija Mallikas
Kampaaja, Seinäjoki

Matti Mallikas
Kirvesmies, Seinäjoki

TODISTAVAT

Heli Vuori
Lähihoitaja, Nurmo

Heikki Vuori
Kauppias, Nurmo

Jos avioehto kohdistetaan nimettyyn omaisuuteen, jonka tuoton halutaan myös jäävän avio-oikeuden ulkopuolelle, on tuotto mainittava erikseen.

Malli avioehtosopimuksesta, jolla palautetaan avio-oikeus

AVIOEHTOSOPIMUS

Asianosaiset

Maija Matilda Mallikas (010175-1234)

Mikko Mikael Mallikas (020275-4321)

SOPIMUS

Kumoamme aikaisemman (10.6.2004 laaditun) avioehtosopimuksemme ja so-
vimme, että kummallakin on avio-oikeus toisen omaisuuteen lain mukaan.

Seinäjoella 31. maaliskuuta 2010

Maija Mallikas
Kampaaja, Seinäjoki

Matti Mallikas
Kirvesmies, Seinäjoki

TODISTAVAT

Heli Vuori
Lähihoitaja, Nurmo

Heikki Vuori
Kauppias, Nurmo

Malli avioehdosta, jossa on eri määräykset avioeron ja kuoleman varalle

AVIOEHTOSOPIMUS

Asianosaiset

Maija Matilda Mallikas (010175-1234)

Mikko Mikael Mallikas (020275-4321)

SOPIMUS

Me allekirjoittaneet aviopuolisot sovimme, että jos avioliittomme purkautuu avioeroon, kummallakaan meistä ei ole avio-oikeutta mihinkään toisen omaisuuteen. Jos avioliittomme purkautuu kuolemantapauksen johdosta, avio-oikeus on täysimääräisenä lain mukaisesti.

Seinäjoella 31. maaliskuuta 2010

Maija Mallikas
Kampaaja, Seinäjoki

Matti Mallikas
Kirvesmies, Seinäjoki

TODISTAVAT

Heli Vuori
Lähihoitaja, Nurmo

Heikki Vuori
Kauppias, Nurmo